

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 1091

15. OŽUJKA 2024. CIJENA 50 DINARA

Potpora Hrvatske

Kapitalni projekti od strateškog značaja

SADRŽAJ

8

Kako uspostaviti evidenciju o nacionalnoj pripadnosti uposlenih u tijelima javne vlasti?

Ravnopravnost svih građana ustavno je načelo

10

15 godina rada Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (I.)

Povijest kulture, kulturne prakse i potreba osnutka profesionalne ustanove

12

Vladimir Đurđević, redoviti profesor na Fizičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu

Srbija pod hitno mora početi s procesom prilagođavanja na klimatske promjene

16

Znanstveni kolokvij u Subotici

Kako prezentirati kulturno naslijeđe Šokaca?

22

U tijeku obnova crkve sv. Jurja u Subotici

Radovi koji iziskuju i vrijeme i novac

30

Zajednička izložba tri subotičke umjetnice

Snagom svetog Josipa

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Preradovićeve 11
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Mira Tumbas (predsjednica), vlč. Josip Ivešić,
Mirjana Stantić, Gordana Jerković, Nevenka
Tumbas, Renata Kuruc, Marica Stantić, Ama-
lija Šimunović, Željka Vukov

v. d. RAVNATELJICE:

Mirjana Trkulja
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Ivana Petrekanić Sič
(koordinatorka dopisne službe)
dr. sc. Jasminka Dulić
(novinarka, urednica političke rubrike)

Željka Vukov

(novinarka, urednica društvene rubrike)

Davor Bašić Palković

(novinar, urednik rubrike kultura)

Ivan Ušumović

(novinar, urednik sportske rubrike)

Zvonko Sarić

(novinar)

Jelena Dulić Bako

(novinarka)

Suzana Darabašić

(novinarka dopisništva Srijem)

LEKTOR:

Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

Thomas Šujić (tehnički urednik)

Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić

(tajnice@hrvatskarijec.rs)

Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)

TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Rotografika d.o.o., Subotica

List je upisan u Registar javnih glasila

Agencije za privredne registre Republike Srbije

pod registarskim brojem: NV000315

COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija

u publikaciji Biblioteka

Matice srpske, Novi Sad

32+659.3(497.113=163.42)

Skeniraj
i preuzmi
aplikaciju

Zakon i praksa

Hrvatska nacionalna manjina proslavit će u utorak, 19. ožujka, blagdan svetog Josipa koji je jedan od četiri praznika hrvatske manjine u Srbiji.

Odluku o tome koji će im biti nacionalni praznici nacionalne manjine donijele su same, a to pravo dano im je prije 20 godina. Po zakonu.

Uz sv. Josipa, zaštitnika hrvatskog naroda, praznici hrvatske manjine u Srbiji su 19. lipnja (Dan rođenja biskupa **Ivana Antunovića**), 16. listopada (Dan rođenja bana **Josipa Jelačića**) i 15. prosinca (Dan izbora prvog saziva Hrvatskog nacionalnog vijeća). Na te datume u lokalnim samoupravama u kojima je hrvatski jezik u službenoj uporabi lokalne vlasti dužne su istaknuti zastavu hrvatske nacionalne manjine. U prijevodu: 19. ožujka na Gradskoj kući u Subotici među zastavama Srbije i AP Vojvodine bit će i zastava hrvatske nacionalne manjine. Po zakonu.

Ali 19. ožujka zastave hrvatske nacionalne manjine trebale bi biti i na svim mjesnim zajednicama u onim mjestima gdje je hrvatski jezik u službenoj uporabi. Po zakonu. A to su Bereg, Lemeš, Monoštor, Sonta, Sot, Batrovci, Ljuba i Stara Bingula. (Po popisu Pokrajinskog tajništva za upravu, propise i nacionalne manjine – nacionalne zajednice hrvatski je u službenoj uporabi i u Bođanima, Plavni i Starom Slankamenu).

Ali tu je problem. Zakonsku obvezu svjesno ili nesvjesno u većini pobrojanih mjesta izbjegavaju, pa će u utorak većina mjesnih zajednica biti bez jednog od obilježja hrvatske manjine. I tako je godinama. Neću pretjerivati, ali u nekim mjestima vjerojatno i 20 godina.

I kada smo već kod službene uporabe jezika i obveza koje proistječu iz tog prava nacionalnih manjina, jedna od obveza je ispisivanje službenih naziva državnih i lokalnih institucija na jezicima nacionalnih manjina. Izgovor da se za to nema novaca baš i ne prolazi, kao što ni neznanje nije opravdanje.

Prije nekoliko tjedana završen je pokrajinski natječaj na kome se novac daje baš za postavljanje natpisa na jezicima nacionalnih manjina. Pitam se koliko se onih s izgovorom »nema novca« prijavilo na taj natječaj. I što im je izgovor što nisu. Nisu znali? Nemaju resurse za pisanje projekta? Ili nisu htjeli?

Dobro bi bilo na nekom skupu na kome se naširoko i nadugačko govori o nacionalnim manjinama i njihovim (širokim) pravima čuti i kako osim zakonskih rješenja izgleda slika na terenu.

Z. V.

Zatražena zaštita za novinarku Anu Lalić

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini i Liga socijaldemokrata Vojvodine zatražili su u ponedjeljak zaštitu za novinarku **Anu Lalić**, kojoj se prijeti zbog stajališta o gradnji pravoslavne crkve u novosadskom naselju Liman.

Gradska vlast, koju vodi Srpska napredna stranka, najavila je gradnju crkve Srpske Pravoslavne Crkve u blizini Štranda, popularnog gradskog kupališta na obali Dunava. Odluci su se usprotivili mještani, stanovnici Mjesne zajednice Liman, a podržale su ih nevladine organizacije.

Predsjednica Neovisnog društva novinara Vojvodine i građanska aktivistica Ana Lalić tim je povodom izjavila da je upitno je li mjesto jednom sakralnom objektu na ulazu u kupalište.

Nakon javnih istupa dobila je brojne prijetnje putem društvenih mreža, o čemu je javnost izvijestila kao sudionica tribine »Strani plaćenik, a domaći izdajnik« koja je tijekom vikenda održana u Dubrovniku.

Navela je kako joj se prijeti da će »biti zaklana u Novome Sadu«, uz brojne psovke i šovinističke uvrede.

DSHV je zatražio od policijskih službi i tužiteljstva da hitno uzmu u razmatranje pravosudnu i fizičku zaštitu Ane Lalić.

»Kada ste Hrvatica u Srbiji, koja slobodno iskazuje stavove u javnom prostoru, neminovno je da ćete prije ili kasnije biti 'ustaškinja', 'katolički smrad' te redovito trpjeti nacionalšovinističke verbalne napade i prijetnje smrću«, objavila je stranka u platformi X.

Iz NDNV-a upozoravaju javnost da je »u tijeku izazivanje namjernih tenzija u Novom Sadu, koje je inicirano od gradske vlasti pred održavanje lokalnih izbora u Novom Sadu«, kao i da se izgradnja crkve na Limanu koristi »kako bi se građani koji su protiv izgradnje predstavili kao protivnici vjere, srpstva i pravoslavlja«.

Nakon što je javno progovorila o prijetnjama koje dobija, uslijedili su i napadi od strane srpskih režimskih tabloidnih medija.

Hrvatski Indeks: Hrvatica se protivi izgradnji pravoslavne crkve u Srbiji

Đilasovci sada udaraju i na crkvu! Đilasova novinarka u Dubrovniku: Stvaramo vojvođansku naciju, u Vojvodini ima previše Srba i crkava SPC!

Izbori u Beogradu 2. lipnja

Predsjednik Srbije **Aleksandar Vučić** je u obraćanju iz Predsjedništva najavio da će izbori u Beogradu biti raspisani 3. travnja, a održani 2. lipnja. Rekao je i kako je »veoma važno« da se ispune preporuke ODIHR-a o ravnopravnim uvjetima za sve sudionike izbora.

Predsjednik Srbije je rekao i da će konstitutivna sjednica Narodne skupštine biti odgođena za tjedan dana, ali će sve biti u zakonskom i ustavnom roku.

Predstavnici oporbe su ocijenili ovo uspjehom oporbe, jer je Vučić primoran odustati od održavanja izbora 28. travnja, kako je ranije predložio. Oporba traži da se novi izbori održe pod fer uvjetima i u tom cilju su koalicija Srbija protiv nasilja i NADA potpisale dokument o uvjetima koje vlast treba ispuniti prije izbora.

Na konferenciji za medije predstavljen je dokument koji se temelji na zahtjevima inicijative ProGlas i nalazi-

ma Centra za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA) o izvanrednim parlamentarnim, pokrajinskim, beogradskim i lokalnim izborima održanim 17. prosinca prošle godine.

Radomir Lazović iz Zeleno-levog fronta je naveo uvjete koji će biti dostavljeni vlastima, među ostalim: formiranje nezavisne skupštinske komisije koja će kontrolirati izborni proces, reguliranje izbornog spiska, da na lokalnim izborima mogu glasati samo građani s prijavljenim boravištem najmanje šest mjeseci, kontrola medija kako bi radili profesionalno, zabrana i sankcioniranje govora mržnje, razmjerna zastupljenost političkih aktera, smjena i izbor novih rukovodstava REM-a i RTS-a.

Traži se i da izbornu listu ne može predvoditi osoba koja se nije kandidirala, tj. da predsjednik Srbije Aleksandar Vučić ne može biti nositelj liste.

Natječaj za hrvatsku nacionalnu manjinu

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske objavljuje Javni natječaj za prijavu programa/projekata organizacija hrvatske nacionalne manjine u svrhu ostvarenja financijske potpore za 2024. godinu.

Na Javni natječaj mogu se javiti organizacije hrvatske nacionalne manjine (udruge, zaklade, ustanove, vjerske zajednice i ostale organizacije hrvatske nacionalne manjine) u 12 europskih država, koje obavljaju djelatnosti i aktivnosti koje su predmet financiranja i kojima promiču uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti s Ustavom i zakonima Republike Hrvatske niti pravnim poretom matične države, a upisane su u Registar ili drugu odgovarajuću Evidenciju organizacija matične države te imaju pravnu osobnost. Za organizacije hrvatske manjine u Srbiji bit će izdvojeno 450.000 eura.

Natječajna dokumentacija dostavlja se poštom ili neposrednom predajom dokumentacije na adrese veleposlanstava nadležnih za države na koje se odnosi Javni natječaj.

Rok za podnošenje prijave počinje teći od dana objave Javnog natječaja na službenim mrežnim stranicama Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, odnosno nadležnih veleposlanstava Republike Hrvatske i traje 30 dana od dana objave, zaključno do 5. travnja 2024. godine.

Dodatne informacije mogu se dobiti na brojevima telefona: +3851/6444-653, +3851/6444-662, ili na adresi e-pošte: manjina-projekti@hrvatiizvanrh.hr kao i na sajtu hrvatiizvanrh.gov.hr.

Akcija Uskrs za sve

Fondacija za razvoj hrvatske zajednice u Republici Srbiji *Cro-Fond*, ponukana dosadašnjim uspješnim akcijama prikupljanja donacija za potrebite hrvatske zajednice u Republici Srbiji, u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem u Republici Srbiji, Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata, Novinsko-izdavačkom ustanovom *Hrvatska riječ* i Demokratskim savezom Hrvata u Vojvodini organizira novu akciju *Uskrs za sve* s ciljem da najveći kršćanski blagdan Uskrs učini radosnijim obiteljima u potrebi.

S nadom da će se i ovaj put pokazati osjećaj solidarnosti, kao i prethodnih nekoliko puta, Fondacija *Cro-Fond*

poziva pravne i fizičke osobe, koje su u mogućnosti i žele pomoći, da svoju donaciju uplate na račun broj: 325-9500700045918-84 kod OTP banke, s naznakom »Donacija za socijalni program« do 22. ožujka 2024. godine. Ostali podaci za uplatu su: Fondacija *Cro-Fond*, Preradovićeve 11, Subotica.

Mladež DSHV-a

Pripreme za lokalne izbore

U Petrovaradinu je 9. ožujka održana sjednica Predsjedništva Mladeži DSHV-a kojom je predsjedao predsjednik **Marin Piuković**. Na sastanku je bilo riječi o aktivnostima koje je Mladež DSHV-a provela prošle godine, rezimirali su se izbori koji su održani u prosincu 2023. te predstavljeni planovi za tekuću godinu uz naglasak kako svatko od mladih treba na sebe preuzeti određene obveze kako bi svi skupa radili na stvaranju boljih uvjeta za mlade Hrvate u Srbiji, priopćio je DSHV.

Mladež DSHV-a podržala je sve stavove i odluke koje je donijelo Vijeće i Predsjedništvo stranke te su poslali poruku kako su spremni za predstojeće izbore koji se planiraju u lokalnim samoupravama u Vojvodini i da će uzeti ključnu ulogu u logistici organiziranja izbora, prikupljanja potpisa i animiranja članstva kao i tijekom izbora prošle godine.

Razgovaralo se i o predstojećem Susretu hrvatske katoličke mladeži (SHKM) koji se ove godine održava u Gospiću početkom svibnja. Članovi Mladeži pozvali su sve mlade Hrvate katolike u Srbiji da se prijave za ovaj veliki susret. Isto tako, podijelili su zaduženja po dijelovima Vojvodine kako bi se razgovaralo s mladima i poticalo ih da se uključe u SHKM.

Razgovaralo se i o drugim oblicima organiziranja i društveno-političkog aktiviranja mladih Hrvata u Srbiji. Sjednica je održana u Zakladi Spomen-dom bana Josipa Jelačića.

H. R.

Nova potpora Vlade Hrvatske Hrvatima u Srbiji od 1,6 milijuna eura

Kapitalni i projekti od strateškog značaja

Vlada Hrvatske podržala projekt »Gradi mlin gdje je voda – 7 Matica« Hrvatskog nacionalnog vijeća za koji će se izdvojiti 1.200.000 eura. Projekt »Domus Dimitrianum« u Srijemskoj Mitrovici podržan s 330.000 eura. Za institucionalno osnaživanje hrvatske zajednice u Srbiji izdvojit će se 75.000 eura

Na sjednici Vlade Hrvatske, održanoj 9. ožujka, potporu su dobili projekti koji unaprjeđuju položaj i kvalitetu života Hrvata izvan Hrvatske te utječu na jačanje povezanosti Hrvata izvan Hrvatske s domovinom. Među ostalim, podržana su i dva projekta od važnosti za Hrvate u Srbiji. Prvi je projekt »Gradi mlin gdje je voda – 7 Matica« Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji.

Potpora izgradnji i strateškim projektima

»Polazeći od činjenice da su Hrvati u Srbiji zajednica nerazvijenih institucija, da većina udruga nema svoj vlastiti prostor za rad te da su Hrvati u Srbiji teritorijalno disperzirana zajednica, pojavila se potreba izgradnje, ob-

Drugi je projekt »Domus Dimitrianum« Srijemske biskupije u Srbiji.

»Zajednica Hrvata koja danas živi na području Srijema sigurno je najstarija na području Srbije. Na području Srijema nema prepoznatljivog prostora koji bi bio svojevrsan centar zajedništva i očuvanja hrvatskog i katoličkog identiteta te imajući to u vidu želi se izgraditi kompleks 'Domus Dimitrianum' na prostoru sadašnje Srijemske Mitrovice u kojoj se nalazi sjedište Srijemske biskupije. Važnost ove investicije je u tome da Hrvati, ali i druge nacionalne manjine, budu osnaženi u nastojanju da opstanu na ovim prostorima«, navodi se u odluci. Za projekt »Domus Dimitrianum« u 2024. godini izdvojit će se 330.000 eura.

Također, Vlada Hrvatske donijela je Odluku o nastavku potpore projektima od strateškog značaja hrvatske nacionalne manjine, gdje se za institucionalno osnaživanje hrvatske zajednice u Srbiji izdvaja 75.000 eura.

Vojnić: Matice – pokretači razvoja

»Program koji je predložen platformom 'Hrvati i dalje zajedno' na izborima za IV. i V. saziv HNV-a predviđao je ravnomjerni razvoj zajednica u svakom mjestu gdje Hrvata ima u značajnijem broju. Takvo što, osim podrške u područjima obrazovanja i kulture, pretpostavlja i institucionalno sna-

ženje na način osiguravanja svih preduvjeta za funkcioniranje zajednice na lokalnoj razini. Osim toga, iskustvo izgradnje Hrvatskog doma – Matice u Subotici pokazalo je kako jedan kapitalni projekt, osim zadovoljavanja potrebe za redovitim funkcioniranjem, može zapravo biti pokretač razvoja i svih ostalih područja – od podrške mladima, preko jačanja kapaciteta kroz razvoj kompetencija mjesnih Hrvata, do turističke točke na mapi Hrvata u Srbiji«, rekla je predsjednica Hrvatskog nacionalnog

nove, to jest uspostavljanja tzv. malih matice u mjestima gdje Hrvati žive u značajnijem broju, analogno krovnoj Matici u Subotici. Te 'male' matice gradit će se u Somboru, Monoštoru, Sonti, Petrovaradinu, Rumi, Šidu i Opoju, dakle u jednom mjestu koje nastanjuju Bunjevci, dva mjesta u Podunavlju koje nastanjuju Šokci, tri mjesta u Srijemu i jedno u Banatu«, navodi se u odluci. Za projekt »Gradi mlin gdje je voda – 7 Matica« Hrvatskog nacionalnog vijeća u 2024. godini izdvojit će se 1.200.000 eura.

Sonta

vijeća **Jasna Vojnić** govoreći o razlozima kojima su se rukovodili kada su donijeli odluku da krenu u izgradnju sedam novih lokalnih matica.

Vojnić objašnjava kako »svi kapitalni projekti koje financira Vlada Hrvatske idu posredstvom Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske i Hrvatskog nacionalnog vijeća do krajnjih korisnika.

»Tako i ovoga puta naša institucija – HNV, kao i središnji ured, odgovoran je za zakonito, ciljano i namjensko trošenje dobivenih sredstava prema predanom i od Vlade Hrvatske usvojenom elaboratu. Zbog velikog opsega posla (na sedam gradilišta), osim koordinatora unutar HNV-a, bit će neophodan angažman i ljudi unutar samih zajednica u predviđenim mjestima.«

Početak radova

»Već početkom travnja ćemo započeti s intenzivnim konzultacijama vezanim za projektni zadatak, zatim slijedi izrada projektno-tehničke dokumentacije, rješavanje prostorne funkcionalnosti i dizajna, a tek kada budu i sve dozvole pribavljene uslijedit će okom vidljivi radovi. U svakom slučaju, ako Bog da, jednako brzo kao što je predsjednik Vlade **Andrej Plenković** prepoznao važnost, usvojio i podržao novi, za nas kapitalni projekt«, kaže Vojnić.

Što se tiče daljih planova u pogledu korištenja ovih novih/renoviranih objekata Vojnić kaže kako su za sada obavili tek preliminarne razgovore unutar hrvatskih zajednica u svakom mjestu.

»Ono što sada slijedi jest osiguravanje konsenzusa o tome kako će točno svaka 'mala matica' izgledati funkcionalno i vizualno uključivanjem predstavnika krovnih insti-

tucija, Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, etnologa, dizajnera i ono što je najvažnije vodstva zajednice u svakom mjestu. Prostor mora imati samoodrživu komponentu, ali on mora odražavati i zadovoljiti specifičnosti i potrebe lokalne hrvatske zajednice u svakom mjestu ponao-sob. Svaka različita, a u osnovi ista – stjecište svih onih kojima je do razvoja naše zajednice stalo, mjesto gdje će se radati inicijative i razvojni programi unutar zajednice, oslonac našem puku, spona s matičnom domovinom, većinskim narodom i drugim manjinama i razlog zbog kojeg će obitelji imati razlog ostati ovdje. Naravno, vodit ćemo računa da ovi centri lokalnih zajednica budu na neki način uvezani, da predstavljaju konture kostura zajednice, da funkcioniraju po sličnim modelima i da kao mreža mogu odgovarati na iza-

zove zajednice kao cjeline koja je prostorna razuđena«, objašnjava predsjednica HNV-a.

Sadržinu određuju lokalne zajednice

Postavlja se pitanje imaju li udruge u tim mjestima dovoljno ljudskih i financijskih resursa za aktivno korištenje ovih objekata u smislu da oni postanu živi centri okupljanja i potencijalno razvoja hrvatskih zajednica u tim mjestima? Vojnić kaže kako je njihovo da osiguraju preduvjete, a »na svakoj lokalnoj zajednici će biti mogućnost razvijanja dobivenih potencijala i odgovornost daljeg upravljanja. Hrvatsko nacionalno vijeće pružit će podršku u vidu izrade projektno-tehničke dokumentacije, osmišljavanja prostorne funkcionalnosti na temelju projiciranih potreba, dizajna, provođenja javnih nabava i koordiniranja izvođačima radova, a koliko i kakva sadržina će se kasnije unutra zbivati najviše ovisi o pripadnicima naše zajednice u tim mjestima.

»Ono što smo i u preliminarim razgovorima naglašavali jest važnost promišljanja o samoodrživoj komponenti jer bez toga sam dar bi mogao postati svojevrsni teret za udruge«, kaže ona.

U pogledu potpore HNV-a kako bi se pomoglo ovim udrugama da aktivno koriste ove objekte i privuku pripadnike hrvatske zajednice da se u njima okupljaju i provode aktivnosti, Vojnić kaže kako će »pitati što su njihovi planovi i podržavati njihove inicijative«.

»Vanjska motivacija je dobra za početak, ali interna motivacija je ono što održava život zajednice na dulje staze. Slično tomu, Vlada Hrvatske, Hrvatska zajednica županija ili Hrvatska zajednica općina mogu osigurati preduvjete, ali obim podrške uveliko ovisi i o našim kapacitetima«, kaže Vojnić.

J. D.

Kako uspostaviti evidenciju o nacionalnoj pripadnosti uposlenih u tijelima javne vlasti?

Ravnopravnost svih građana ustavno je načelo

Članak 77. Ustava Srbije pripadnicima nacionalnih manjina garantira pravo sudjelovanja u upravljanju javnim poslovima i uspostavlja obavezu da se prilikom upošljavanja u tijela javne vlasti vodi računa o zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina

»Prikupljanje podataka o nacionalnoj pripadnosti državnih uposlenika« bila je tema okruglog stola koji je održan u Palači Srbije u Beogradu u srijedu, 6. ožujka. Kako je rečeno, u Srbiji ne postoji evidencija o broju pripadnika nacionalnih manjina uposlenih u državnim službama. Okrugli stol trebao je

nosti pripadnika nacionalnih manjina shodno nacionalnoj strukturi stanovništva. Međutim, evidencija o pripadnicima nacionalnih manjina u tijelima javne vlasti ne postoji, izuzev AP Vojvodine gdje postoji uspostavljen mehanizam nacionalnog izjašnjavanja.

»Pitanje adekvatne zastupljenosti nacionalnih manjina u javnom sektoru dio je i međunarodnih obveza koje je Srbija preuzela, a koje proistječu i iz dokumenata Ujedinjenih naroda, prije svega Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, kao i dokumenata Vijeća Europe, prije svega Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina. Kao država obvezni smo podnositi izvješća o njihovom provođenju. Brojne preporuke odnose se upravo na potrebu uspostave kvalitetnog rješenja ovog pitanja«, kazao je otvarajući skup ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog **Tomislav Žigmanov**.

Jedna od preporuka za Srbiju je da Srbija mora sustavno prikupljati podatke u području ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, uključuju spol, starost, invaliditet, etničko podrijetlo i te podatke mora uključiti u svoje sljedeće periodično izvješće.

»Preporuka Komiteta za ljudska prava UN-a je da Srbija treba osigurati prikupljanje podataka i razvijati alate kako bi se omogućilo da država može osigurati uživanje svih prava i ljudskih sloboda, rasnih i nacionalnih manjina i da te podatke iskoristi u svrhu planiranja i evaluacije«, kazao je Žigmanov i dodao da je Srbija dobila više od 10 preporuka u kojima se ukazuje na potrebu vođenja etnosenzitivne statistike i o njima država mora podnositi službena izvješća.

To je usko vezano i za ispunjavanje standarda zaštite nacionalnih manjina u procesu europskih integracija. Žigmanov je podsjetio da se u članku 77. Ustava Srbije pripadnicima nacionalnih manjina garantira pravo sudjelovanja u upravljanju javnim poslovima i uspostavlja obaveza da se prilikom upošljavanja u tijelima javne vlasti

odgovoriti na pitanje kako prikupiti te podatke, što je i dio međunarodnih obveza koje je Srbija dužna ispuniti. Kao dobar primjer istaknuta je pokrajinska administracija gdje je 89 posto zaposlenih nacionalno izjašnjeno.

Međunarodne obveze Srbije

Uspostavljanje i vođenje registara u okviru kojih su podaci o nacionalnoj pripadnosti zaposlenih u tijelima javne vlasti nužan su preduvjet unaprjeđenja zaštite i ostvarivanja ustavnih prava pripadnika nacionalnih manjina u Srbiji. Članak 77. Ustava Srbije pripadnicima nacionalnih manjina garantira pravo sudjelovanja u upravljanju javnim poslovima i uspostavlja obavezu da se prilikom upošljavanja u tijela javne vlasti vodi računa o zastuplje-

vodi računa o zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina prema nacionalnoj strukturi stanovništva.

»Srbija je strana ugovornica Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe od 2001. godine. Do sada je u procesu monitoringa podnijeto pet državnih izvješća i u svim izvješćima suočavali smo se s problemom da kao država ne raspolažemo s dovoljnim brojem podataka u dijelu zastupljenosti nacionalnih manjina u državnoj i javnoj upravi«, kazao je Žigmanov.

Komiteta ministara Vijeća Europe uputio je Srbiji preporuku da što prije uspostavi i stavi u uporabu održiv okvir, zasnovan na ljudskim pravima, održiv okvir za prikuplja-

gih službi koje vode evidenciju državih uposlenika moglo se čuti da je nacionalna pripadnost subjektivno obilježje, pa se za dublje analize koriste podaci o materinskom jeziku, da pitanje nacionalne pripadnosti, materinskog jezika i vjeroispovijesti spada u takozvana neobvezna obilježja, da po Ustavu izjašnjavanje nacionalne pripadnosti nije obvezno, da će vođenje uposlenika po nacionalnoj pripadnosti biti zahtjevan posao, posebno što građani imaju pravo i mijenjati svoje izjašnjavanje.

Reakcija ministra Žigmanova bila je da se mora ići ka rješenju, da se mora stvarati klima ne da je nečije pravo da se ne izjasni već da se afirmira sloboda izjašnjavanja, da se inzistira na politikama multikulturalnosti, da se stvara ambijent u kome bi negativno targetiranje pojedinih nacionalnih zajednica bilo svedeno na minimum, ambijent u kome ne bi bilo mimikrije pripadnika pojedinih nacionalnih manjina.

»Ovo je pitanje kojim se bavimo cijelo desetljeće tražeći modalitet kako na razini države prikupiti podatke o nacionalnoj pripadnosti državnih službenika i svaki puta sa sličnim zaključcima kako je to kompliciran, težak i osjetljiv postupak. Rješenje će biti jednostavno onog trenutka kada, osim Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, i ostali akteri dobar izgovor zamijene zlatnim rješenjem. Za početak, primjer dobre prakse se može prepisati od Hrvatske«, rekla je predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća **Jasna Vojnić**, koja je na ovom skupu bila jedina predstavica nacionalnih vijeća nacionalnih manjina.

Vojvođanski primjer

Tanja Soldo iz Službe za upravljanje ljudskim resursima Vlade AP Vojvodine objasnila je na koji način se u tijelima Vlade Vojvodine vodi evidencija o nacionalnoj pripadnosti. Ona je pojasnila da uz obveznu dokumentaciju koja je u personalnom dosijeu svakog uposlenog postoji i baza podataka u elektroničkoj formi u koju se unose podaci prikupljeni iz personalnih dosijea.

»Kadrovska evidencija obuhvaća materinski jezik, jezik na kome je završeno obrazovanje i nacionalnu pripadnost. Podaci se upisuju uz pisanu suglasnost zaposlenog, ali bez obveze izjašnjavanja zaposlenog. Rukovodilac svakog tajništva određuje ovlaštenu osobu, 'kadrovika', koja je dužna surađivati sa Službom za kadrovske poslove. Pri zapošljavanju svake osobe popunjava se evidencijski karton koji popunjava 'kadrovik', podacima koje je dobio iz javnih i drugih isprava kojima raspolaže. Drugi dio evidencijskog kartona popunjava zaposleni, odnosno podaci se unose na osnovu izjave zaposlenog. Evidencijski karton koji potpisuje i zaposleni i 'kadrovik' Službi se mora dostaviti u roku od tri dana«, kazala je Soldo.

Na ovakav način podaci se prikupljaju od 2007. godine. Na kraju prošle godine u pokrajinskim tijelima 89 posto zaposlenih izjasnilo je svoju nacionalnu pripadnost.

Z. V.

nje podataka unutar državnih tijela i na osnovu tih podataka da provede konkretne mjere usmjerene ka stvaranju dugoročnog napretka u zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina u javnoj upravi. Javna uprava bi trebala odražavati raznolikost društva, pa se ugovornice Okvirne konvencije ohrabruju da otkriju načine unaprjeđivanja zapošljavanja manjina u javnom sektoru, uključujući njihovo zapošljavanje u sudstvu i policiji.

»Osim toga, savjetodavni komitet je istaknuo da su pripadnici pojedinih nacionalnih manjina ukazali na nedovoljnu zastupljenost pripadnika njihove nacionalne manjine, posebno u državnoj upravi na republičkoj razini, odnosno područnim jedinicama na lokalnoj razini. Istraživači su naglasili da je odsustvo praćenja etničke zastupljenosti djelomice posljedica slabo razvijenog pravnog okvira za prikupljanje podataka«, kazao je Žigmanov.

Kako da (ne) može

Setom propisa, a riječ je o nekoliko zakona, predviđeno je da se podatak o nacionalnoj pripadnosti može upisati u evidenciju koja se vodi za zaposlene. S druge strane, propisani su i uvjeti za primjenu afirmativnih mjera pri zapošljavanju pripadnika nacionalnih manjina. Međutim, iz izlaganja predstavnika Republičkog zavoda za statistiku, centralnog registra obveznog socijalnog osiguranja i dru-

15 godina rada Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (I.)

Povijest kulture, kulturne prakse i potreba osnutka profesionalne ustanove

U Vojvodini za vrijeme socijalizma Hrvati nisu imali veći broj prepoznatljivih atributa manjinske nacionalne zajednice, kao što su institucije, profilirana elita, zajedničko i organizirano djelovanje, vlastita javnost, niti su imali priliku, izuzme li se djelovanje Katoličke Crkve, ostvarivati manjinska prava unutar suvremenih institucija koje formiraju nacionalnu svijest ni u jednom području

Nanovo ćemo istaknuti kako su Hrvati u Vojvodini u velikoj većini višestoljetno domicilno stanovništvo u sjevernoj srbijanskoj pokrajini i predstavljaju relativno heterogenu nacionalnu zajednicu. Vlastita im je domicilnost na ovome području posljedica složenih migracijskih procesa u južnim krajevima Srednje Europe i zapadnoga dijela Balkana u relativno dugoj povijesti. Naime, u različitim su razdobljima – još od poznog srednjeg vijeka, zbog različitih razloga i s različitih su područja današnjih država Hrvatske i Bosne i Hercegovine Hrvati naseljavali teritorij Bačke, Srijema i, u manjem broju, Banata. Na ovim prostorima oni žive i postoje, izuzmu li se malobrojne skupine Hrvata u rumunjskom dijelu Banata, kao najistočniji, rubni dio hrvatskoga etničkog prostora, koji je sve do danas, istina u različitim omjeru i stupnju, sačuvao svoju nacionalnu opstojnost.

Važno je istaknuti kako su subetnički dijelovi Hrvata u Srbiji – Bunjevci i Šokci u Bačkoj, skupine Hrvata u Banatu, te Hrvati u Srijemu, živeći u različitim državno-pravnim sustavima, tijekom povijesti imali zasebne, među sobom čak i različite, nacionalno-integracijske procese, kao i uopće procese društvenoga razvoja, što je sve ostavljalo posljedice i na njihov društveni život u sadašnjosti. Budući da su kroz povijest bili na hrvatskoj etničkoj i zemljopisnoj periferiji te pod utjecajem asimilacijskih politika koje su vođene prema njima, njihova integracija u modernu hrvatsku naciju, osim što je zakašnjela, nije bila potpuna, zbog čega se nekim skupinama hrvatskog naroda i danas hrvatski nacionalni identitet čini krhkim i znade dovesti u pitanje, pa čak i osporavati.

Hrvati u Vojvodini su stara zajednica...

Kada je riječ o novijoj povijesti, Hrvati u Vojvodini su u vrijeme socijalizma imali status »konstitutivnoga naroda«, što je sa sobom donosilo Hrvatima u SFRJ izvan SR Hrvatske, izuzme li se vrijeme neposredno nakon Drugoga svjetskog rata, i nepostojanje vlastitoga identitetskog i nacionalnoga institucionalnog okvira. Posljedica takva statusa jest da u Vojvodini za vrijeme socijalizma Hrvati nisu imali veći broj prepoznatljivih atributa manjinske na-

cionalne zajednice, kao što su institucije, profilirana elita, zajedničko i organizirano djelovanje, vlastita javnost, niti su imali priliku, izuzme li se djelovanje Katoličke Crkve, ostvarivati manjinska prava unutar suvremenih institucija koje formiraju nacionalnu svijest ni u jednom području – obrazovanje i informiranje na materinjem jeziku, te mogućnost organiziranoga rada na očuvanju i razvoju vlastitoga kulturnog naslijeđa i kulturnoga stvaralaštva uopće.

S druge strane, novi politički i državni projekt Srbije, koji se počeo stvarati koncem osamdesetih godina, a realizirati početkom devedesetih godina XX. stoljeća na čelu s neprikosnovenim srbijanskim političkim vođom **Slobodanom Miloševićem**, nije pokazivao nimalo razumijevanja niti, pak, spremnost, unatoč postojanju inicijativa od strane pojedinih hrvatskih institucija – prije svega političke stranke Demokratski savez Hrvata u Vojvodini, da nešto učini na planu uspostave manjinskih institucija za građane hrvatske nacionalnosti u Vojvodini, kao ni za mogućnost ostvarivanja manjinskih prava unutar od strane države osnovanih institucija. Istodobno, u to je vrijeme bilo najmasovnije kršenja ljudskih prava i etnički motivirano nasilje spram Hrvata u novijoj povijesti.

... mladih, novoosnovanih institucija

I tek je nakon više od deset godina, koliko je postojalo od strane političkih i drugih institucija Hrvata u Vojvodini, zalaganja za rješavanje njihova statusa i položaja, formalno bio priznat status nacionalne manjine – to se dogodilo nakon pada Miloševićeva režima u vrijeme vladavine **Zorana Đinđića** (2001. – 2003.) u Srbiji. Naime, nakon promjene vlasti u listopadu 2000. godine učinjeni su značajni pomaci glede unaprjeđenja društvenog položaja i ostvarivanja manjinskih prava Hrvata u Vojvodini. To se odnosilo kako na suobličavanje normativnoga okvira europskim standardima donošenjem tzv. saveznog Zakona o pravima i slobodama nacionalnih manjina, tako i na planu izgradnje pratećih institucija manjinske zajednice i primjene novog zakonodavnoga okvira.

Spomenuti je zakon za posljedicu imao, s jedne strane, početak ostvarivanja manjinskih prava Hrvata u dr-

žavnim institucijama, prije svega obrazovanje od školske 2002./03. godine, proračunsko financiranje ostvarivanja manjinskih prava, npr. izdavanje tjednika *Hrvatska riječ* te razvitak institucionalnog okvira – Hrvatsko nacionalno vijeće je utemeljeno 2002., Novinsko-izdavačka ustanova *Hrvatska riječ* također 2002., u području kulture osnovano je dvadesetak hrvatskih udruga nakon 2000., a vrhunac je bio formalno-pravni osnatak Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata u prvoj polovici 2008. godine. Sam početak rada, nakon provedenih svih potrebnih radnji za konstituiranje (izbor Upravnog odbora, donošenje Statuta i drugih pravnih akata, osiguranje prostora za rad, imenovanje inokosnog tijela, donošenje prvog Programa rada...), bio 1. siječnja 2009.

Osnovno o kulturi i kulturnim praksama

Da bismo bolje razumjeli potrebu za osnutkom, ali i svrhu i važnost djelovanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, najprije trebamo pojasniti samo značenje pojma kulture, zatim narav njezinoga postojanja i užljebljenje u društveni život hrvatske zajednice u Vojvodini tijekom povijesti te aktualno stanje u vrijeme pred osnatak prve profesionalne ustanove u području kulture među Hrvatima u Srbiji.

Pod kulturom se uobičajeno u literaturi razumijeva izuzetno složena povijesna i društvena pojava, koja u sebi uračunava »cjelinu vrijednosti, predodžaba, praksi i institucija koje određuju i čine život svake ljudske grupe«. Iste se onda prenose i prihvaćaju u procesima učenja i drugih vrsta socijalnoga prenošenja. U svojem, pak, užem značenju kultura se odnosi na »individualno duhovno stvaralaštvo« i njegove materijalne i nematerijalne tragove kao posljedica u područjima znanosti, umjetnosti i tvoračkih umijeća, od čega se onda dio ustaljuje u onome što se naziva običaji.

Kada je riječ o mjestu i važnosti kulture za život nacionalnih zajednica, napose onih u manjinskom položaju i njihov kolektivni identitet, tada se prije svega misli na njezino uže značenje: razgranata mreža ljudskih nastojanja u područjima znanosti (ponajprije društvenih i humanističkih), umjetnosti (književnost, glazba, vizualne umjetnosti, kazalište, film i dr.), tvoračkih umijeća (graditeljstvo, odijevanje, ishrana...) i među običajima u životu (tradicijaska kultura). Ista se onda ostvaruje u pratećem institucionalnom okviru (kulturne ustanove i organizacije) i praksama u kojima i putem kojih živi. Kao takva, ona posjeduje po čovjeka snažne identitetske resurse, gdjekad i presudne, kada je u pitanju očuvanje i razvoj nacionalnog identiteta, što je povijest potvrdila tijekom XIX. i XX. stoljeća. Ovo iskustvo imali su i Hrvati u Vojvodini – kulturno djelovanje, uz prosvjetu, bilo je presudno za naše narodnosno trajanje u povijesti i opstanak u konačnici.

Tomislav Žigmanov

Prva profesionalna institucija u području kulture

Vjerojatno najznačajniji događaj u području kulture Hrvata u Vojvodini u XXI. stoljeću bio je osnatak Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata 2008. godine. Naime, početkom rada – 1. siječnja 2009., dakle prije točno 15 godina, prve profesionalne institucije u području kulture stvorena je jedna od najvažnijih pretpostavki da se kulturi vojvođanskih Hrvata, kao složenom, jedinstvenom, cjelovitom i relativno samostalnom fenomenu u multikulturalnoj Vojvodini počelo pristupati na sustavniji, stručniji i primjereniji način. Posljedice toga vidljive su kroz brojne rezultate ZKVH-a i njegova neprikosnovena liderska pozicija u području kulture Hrvata u Vojvodini, a ova je vrijedna obljetnica povodom da se svi skupa podsjetimo kako je došlo do njegovog osnutka.

Franjevački samostan u Baču: jedna od ključnih postaja kulturnoga naslijeđa Hrvata u Vojvodini

Vladimir Đurđević, redoviti profesor na Fizičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu

Srbija pod hitno mora početi s procesom prilagođavanja na klimatske promjene

Intervju vodila: Jelena Dulić Bako

Zima koja je na izmaku najtoplija je zima u Srbiji otkako postoje mjerenja. Ista situacija je zabilježena i za jesen i cijelu prošlu godinu u našoj državi, a u svijetu je 2023. proglašena najtoplijom godinom posljednjih 100.000 godina. U narednih tridesetak godina svjedočit ćemo i globalnom zagrijavanju od najmanje jednog stupnja – sve su to činjenice koje nam iznosi redoviti profesor na Fizičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu **Vladimir Đurđević**.

Ako Pariški sporazum ne bude ispunjen, prof. Đurđević kaže da će se situacija još pogoršati – toplinski valovi bit će udvostručeni kao i suše, imat ćemo intenzivnije nepogode i razornije oluje. Zbog toga prof. Đurđević upozorava kako se što prije treba započeti s realizacijom, prošle godine usvojenog u Srbiji, programa prilagođavanja na klimatske promjene.

Prof. Đurđević višestruko je nagrađivani znanstvenik, a njegovo područje istraživanja je numeričko modeliranje klime, analiza klimatskih podataka, analiza utjecaja, procjena rizika i ranjivosti i analiza prilagođavanja na klimatske promjene.

Bio je gostujući istraživač u NOAA (USA), CMCC (IT), IST (PT) i ICOD (MT). Aktivno je sudjelovao u međunarodnim i nacionalnim istraživačkim projektima financiranim od strane EU-H2020, EU-FP, IPA, JRC, Creative Europe, GEF, GCF, WB, WMO, IOC-UNESCO, MSTDI-RS i SF-RS. Trenutno vodi projekt EXTREMES koji financira Fond za znanost Republike Srbije. Suosnivač je inicijative Green Art Incubator (greenartincubator.org) i suradnik na portalu *Klima101* (klima101.rs).

Objavio je preko pedeset radova u međunarodnim znanstvenim časopisima iz područja atmosferskih znanosti i klimatologije. Kao ekspert, pridonio je izradi nacionalnih izvješća o klimatskim promjenama za Srbiju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Sjevernu Makedoniju i Brazil. Pored svoje akademske karijere, održao je i seriju javnih predavanja o klimatskim promjenama.

► **Kako komentirate zimu koja je na izmaku? Je li ikad zabilježena toplija i s manje snježnog pokrivača?**

Kao mali uvod samo da napomenem da u klimatologiji, za razliku od astronomskih godišnjih doba, zima traje od

početka prosinca do kraja veljače, pa je u tom smislu za klimatologe ovogodišnja zima završena 29. veljače. Kada pogledamo podatke za zimu 2023./24., odnosno zimu koja je za nama, ona će biti najtoplija zima u Srbiji otkada postoje mjerenja, a u slučaju Beograda to je od 1888. Kada je snijeg u pitanju, ove zime je snijega u odnosu na naša očekivanja iz prošlosti bilo primjetno manje, tako da će ova zima ostati upamćena kao zima sa značajno manje snijega od nekih višegodišnjih prosječnih vrijednosti. Ipak »rekorder« će ostati zima 2019./20. kada je snijeg pao tek 27. veljače 2020., a onda ga je bilo ponovno te godine tek u ožujku, ali samo dva dana. Gledano kroz duže vremenske nizove, vrlo se jasno uočava trend da zime postaju blaže, a da snijega ima manje i u smislu akumuliranih vrijednosti i u smislu da se on kraće zadržava na površini, odnosno da i kada padne, snijeg se brzo istopi. U tom smislu ova zima je samo potvrda ovih dugogodišnjih trendova.

► **S obzirom na to da Vaša struka protekle godinu naziva godinom ekstrema, koji ekstremi su zabilježeni u Srbiji tijekom 2023.?**

Tijekom prethodne godine zaista je bilo mnogo različitih vremenskih i klimatskih ekstrema. Kako smo već spomenuli temperature i rekordno toplu zimu, recimo za početak da je jesen 2023. također bila najtoplija jesen otkada postoje mjerenja, a i godina u cjelini koja je za nama je bila najtoplija godina otkad postoje mjerenja u Srbiji. Na ovo bih još eventualno dodao da 2023. nije bila samo najtoplija godina u Srbiji otkad postoje mjerenja nego i globalno, odnosno kada se pogleda niz prosječnih globalnih temperatura, 2023. je najtoplija godina ikada, i kada se usporedi s nekim posrednim podacima koliko su globalne temperature iznosile prije instrumentalnih mjerenja, vjerojatno je 2023. najtoplija godina u posljednjih oko 100.000 godina. U Srbiji su također tijekom prošle godine na mnogim meteorološkim stanicama oboreni rekordi za najmanji broj dana s mrazom. Također, zabilježen je i rekordno mali broj ledenih dana, odnosno dana tijekom kojih temperatura nije bila u plusu. Sve ovo dodatno ukazuje da zime kod nas gube »oštrinu« koju su imale nekada. Osim temperaturnih rekorda, bit će zapamćena i razdoblja s poplavama tijekom

Razvoj obnovljivih izvora u našoj zemlji je potpuno zanemareno područje, već više nego ozbiljno zaostajemo u smislu nekih globalnih trendova

svibnja i lipnja kada je zabilježeno plavljenje u 82 općine, dok je u 56 proglašena izvanredna situacija. Tijekom ovog razdoblja imali smo i slike rušenja mostova na nekoliko lokacija. I na kraju, siguran sam da će svi zapamtiti super-ćelijsku oluju iz srpnja, a kao primjer njene razornosti navest ću samo činjenicu da je za sat vremena na Fruškoj gori oluja oborila stabala koliko se u ovom nacionalnom parku tijekom godine posiječe kroz program održavanja šuma. Jednostavno, nalazimo se u procesu globalnog zagrijavanja, koje je posljedica ljudskih aktivnosti, a topliji planet sa sobom donosi više ekstremnog vremena i klimatskih anomalija pa je tako prethodna godina bila i više nego dobar primjer ove činjenice.

► **Prošlogodišnji *el niño* otvorio je mogućnost da ova godina bude najtoplija godina do sada. Postoje li i dalje opravdane sumnje za to? Zašto?**

El niño je fenomen koji nastaje kao posljedica posebne interakcije atmosfere i oceana u tropskom Pacifiku, i u godinama kada se dogodi dolazi do »razlijevanja« (širenja) tople vode na površini oceana od obala Azije k obalama Amerike koje traje mjesecima. Kao rezultat ovoga procesa cijeli planet bude malo topliji u odnosu na situaciju da se nije dogodio. Vrhunac transfera toplote iz oceana u atmosferu, odnosno vrhunac *el niña* se događa krajem jedne, a početkom naredne kalendarske godine. S obzirom na to da je posljednji *el niño* počeo u lipnju prošle godine i da je tijekom siječnja ove godine ušao u kulminaciju, očekuje se i da će zbog ovog odgođenog efekta 2024. biti globalno toplija od 2023. Trenutno su šanse nešto veće od 50 % da se ovo zaista i dogodi.

► **Kako ovaj fenomen koji se formira u Pacifiku može utjecati na klimu cijele Zemlje?**

Prosječna situacija u tropskom Pacifiku je da pasati pušu od obala Amerike prema Aziji. Ovi vjetrovi polako potiskuju

i vodu na površini oceana prema Aziji, i na tom putu ona ima dovoljno vremena da se »dobro ugrije«, tako da se pored obala Azije formira područje u kojem je voda na površini oceana značajno toplija od vode uz obale Amerike. Svakih četiri do sedam godina dogodi se da pasati stanu i topla voda se iz područja blizu azijske obale počne »razlijevati« prema Americi, onemogućavajući ponovno uspostavljanje pasata. Ovo »razlijevanje« tople vode znači da će velika količina toplote iz oceana biti u stvari prenesena u atmosferu. Kako se ovo događa na površini ekvivalentnoj nekoliko površina Europe, ova »oceanska grijalica« ne zagrije samo područja u blizini tropskog Pacifika nego cijeli planet. Međutim, treba napomenuti da u godinama kada se dogodi *el niño*, on doprinese da planet bude topliji za najviše 0,2° C nego što bi inače bio. Tako ako znamo da je rekordno topla 2023. bila za oko 1,5° C toplija u odnosu na kraj devetnaestog stoljeća, *el niño* je samo malo pridonio ovoj anomaliji, najveći dio anomalije ipak je posljedica globalnog zagrijavanja.

► **Očito je da se u Srbiji, kao i u ostatku svijeta, mijenja klima. Što nas očekuje u budućnosti? U kojim godišnjim dobima će te promjene biti najizraženije i u kojim područjima države?**

U narednih tridesetak godina sigurno ćemo svjedočiti globalnom zagrijavanju od najmanje jednog stupnja, upravo isto onoliko koliko se Zemlja zagrijala od kraja 19. stoljeća do danas, odnosno posljednjih sto i nešto godina. Samo iz ove činjenice jasno je da će u narednih nekoliko desetljeća zagrijavanje i promjene s njim biti rapidnije i još uočljivije. Ako Pariški sporazum bude ispunjen, a to podrazumijeva napuštanje ugljena, nafte i plina kao energenata, proces zagrijavanja bi trebao biti zaustavljen sredinom ovog stoljeća. Ako sporazum ne bude ispunjen, u drugoj polovici ovog stoljeća svjedočit ćemo i dodatnom zagrijavanju. Što se

tiče naših prostora ovakav razvoj situacije znači da ćemo u narednih nekoliko desetljeća svjedočiti svemu onome što je postalo jasno tijekom proteklih nekoliko desetljeća, samo još učestalije i intenzivnije. To znači da će toplotni valovi biti udvostručeni kao i suše, da ćemo imati intenzivnije nepogode i da će buduće oluje biti razornije. Snijega će biti još manje, a zime će postati još blaže. Sve ovo će povećati rizike u smislu otežane poljoprivredne proizvodnje, poplava, šumskih požara i dalje degradacije ekosustava.

► **Ljeti se često govori o toplinskim valovima. Što oni u stvari znače i kakva je povijest njihovog pojavljivanja na našim prostorima?**

Najjednostavnije rečeno, toplinski valovi su razdoblja kontinuirano abnormalno toplog vremena. Inače točna definicija je dosta složenija, a to je otprilike najmanje šest dana s temperaturama koje su u deset posto najviših izmjerenih za određeno doba godine ili viših. Međutim, jednostavniji indikator u slučaju naše regije je da ako imate nekoliko dana s temperaturama oko ili višim od 35° C, to je siguran pokazatelj da smo u toplinskom valu. Toplinski valovi su ve-

Postoje mnogi mitovi o klimatskim promjenama koji kruže medijima pa se u tom smislu stvara lažni dojam da u znanstvenoj zajednici postoji neka vrsta polarizacije oko ovog pitanju, što je potpuno suprotno od onoga kako jeste, a to je da kada su klimatske promjene u pitanju, u znanosti postoji jedan od najčvršćih znanstvenih konsenzusa.

lika prijetnja za javno zdravlje, a jedna skorašnja studija je pokazala da je tijekom toplinskih valova tijekom ljeta 2022. u Europi bilo za oko 60.000 dodatnih smrti, najviše među starima i kroničnim bolesnicima, koje se ne bi dogodile bez ovog klimatskog hazarda. U prošlosti, sredinom prošlog stoljeća, toplinski valovi su bili veoma rijetki, tek po jedan ili dva u razdoblju od nekoliko godina, danas tijekom ljeta imamo skoro pa redovito tri do četiri toplinska vala.

► **Kako javnost u Srbiji reagira na klimatske promjene? Jesu li ljudi svjesniji sada ozbiljnosti situacije u kojoj se nalazimo i ima li manje »klima-skeptika« nego li prije 30 godina kada ste počeli proučavati klimatske promjene?**

Danas ljudi jesu svjesniji klimatskih promjena, jer su one ipak toliko očigledne da je teško ignorirati činjenice koje su iskustveno jasne. Međutim, i dalje značajan broj naših sugrađana ne povezuju ove promjene s aktivnostima ljudi, a još manje njih je spremno nešto poduzeti kako bi dali svoj doprinos u smanjenju njihovog uzroka. Postoje mnogi mitovi o klimatskim promjenama koji kruže medijima pa se u tom smislu stvara lažni dojam da u znanstvenoj zajednici postoji neka vrsta polarizacije oko ovog pitanja, što je potpuno suprotno od onoga kako jeste, a to je da kada su klimatske promjene u pitanju, u znanosti postoji jedan od

najčvršćih znanstvenih konsenzusa. U tom smislu na umanjenu ove iskrivljene slike u javnosti moraju raditi i mediji i znanstvenici, pa vjerujem da će i ovaj intervju tome barem malo doprinijeti.

► **Kada biste mogli utjecati na procese donošenja odluka u državi, što je prva stvar koju biste učinili kako bi se smanjio ljudski faktor koji dolazi iz Srbije na zagrijavanje Zemlje?**

Pokušao bih dovoljno dobro informirati sve neophodne aktere da napuštanje fosilnih goriva i prelazak na obnovljive izvore energije nije samo važno da bismo bili ravnopravni sudionici u globalnom naporu da se proces zagrijavanja zaustavi, već zato što ova transformacija može biti razvojna šansa za našu zemlju. Razvoj obnovljivih izvora u našoj zemlji je potpuno zanemareno područje, već više nego ozbiljno zaostajemo u smislu neki globalnih trendova. Druga stvar je da se pod hitno mora početi s procesom prilagođavanja na klimatske promjene, i ne samo prilagođavanja na osmotrene promjene nego i one koje će se sigurno dogoditi u budućnosti. U suprotnom, bez potrebe trpjet ćemo nenadoknadive štete i gubitke koji mogu utjecati i na buduću društveni i ekonomski razvoj. Naša vlada je pred kraj prošle godine usvojila program prilagođavanja, ali jedna je stvar usvojiti program a potpuno druga njegova implementacija. U tom smislu zaista je neophodno što prije početi s realizacijom ovog plana.

► **Kako biste ocijenili našu zemlju u odnosu na ostatak svijeta u borbi s klimatskim promjenama? Smanjuje li se ili povećava emitiranje ugljičnog dioksida iz Srbije u atmosferu?**

Emisije Srbije tijekom posljednjih godina niti rastu niti opadaju, a to je posljedica oklijevanja kako ući u proces napuštanja fosilnih goriva, iako svi pokazatelji jasno ukazuju da su benefiti ovog procesa višestruki. U tom smislu, mi bismo mogli ocijeniti da smo u prosjeku, jer to i jeste neka prosječna globalna slika. Mnoge zemlje oklijevaju i nisu sigurne kako ući u ovaj proces. Za to odgovornost snose i razvijene zemlje, koje bi trebale voditi ovaj proces, a koje su također dugo oklijevale i tek posljednjih godina pokazuju da su koraci koje poduzimaju sasvim jasni. Tako na primjer ovih dana je pokazano, prateći posljednje trendove, da Europska unija može smanjiti svoje emisije za čak 90 % do 2040., što je veće smanjenje od planiranih vrijednosti samo prije nekoliko godina. Nažalost, ovakve optimistične vijesti možda dolaze sa zakašnjenjem, ovakav razvoj situacije smo trebali vidjeti prije deset godina kada je usvojen Pariški sporazum, pa u tom smislu i tijekom u Srbiji bi bili značajno drugačiji danas. Naravno, bilo bi lijepo vidjeti da mi povlačimo neke poteze koji su u korak sa suvremenim trendovima, ili čak u nekom smislu možda i malo prednjače, ali nažalost živimo u zemlji u kojoj kao da smo zauvijek osuđeni na kašnjenje, oklijevanje i nepovjerenje prema svemu što je iole progresivno.

► **Jeste li optimist kada je u pitanju zaustavljanje trenda porasta koncentracije ugljičnog dioksida u atmosferi?**

Nažalost, ne mogu reći da sam optimist, ili bolje rečeno možda sam optimist samo povremeno. Iako se o klimi

pregovara već trideset godina, mi tek danas vidimo da globalna akcija dobiva oblike razmjera koje su potrebne. Svih trideset godina pregovaranja globalne emisije su rasle iz godine u godinu, pa je tako bilo i 2023. tijekom koje je emitirano više ugljičnog dioksida nego 2022. Tek kada budemo vidjeli da emisije iz godine u godinu padaju, moći ćemo pričati o nekom blagom optimizmu. Vremenski prozor u kome se treba dogoditi ovaj preokret u trendovima je veoma kratak, tek nekoliko godina, jer u narednom desetljeću trebamo vidjeti smanjenje od oko 50 % da bismo na realnim osnovama pričali da će Pariški sporazum eventualno biti ispunjen. Također, stroži cilj sporazuma, a to je da porast globalne temperature bude zaustavljen na 1,5° C, skoro da je izvjesno neće biti ispunjen, a prema trenutnim projekcijama ova granica će biti prijeđena u narednih desetak godina. Iako nam onda ostaje drugi »blaži cilj«, zaustavljanje temperature na granici od 2° C, i kada je ispunjenje tog cilja u pitanju, kao što sam rekao, nema puno mjesta optimizmu. Jedino što ostavlja prostor da povremeno budem optimist jest činjenica da iskustvo zemalja koje su počele ubrzano napuštati fosilna goriva i prelaziti na obnovljive izvore pokazuje da je ovaj proces izgleda lakši nego što se u prošlosti mislilo, i da u biti najveća prepreka nije bila tehnologija, nego inertnost sustava i interesi velikih kompanija koje su radile u području eksploatacije, prerade i prodaje fosilnih goriva i tehnologija povezanih s ovim procesima. Jednoga dana kada budemo potpuno prešli na obnovljive izvore, mislim da će glavno pitanje biti »je li moguće da smo bili toliko kratkovidni da ovo nismo uradili ranije?«.

► **Ako se pogleda Vaš životopis, vidi se da ste tijekom svih ovih godina istraživanja klimatskih promjena**

sudjelovali u brojnim projektima. Koje teme trenutno istražujete?

Istraživačka grupa na Institutu za meteorologiju Fizičkog fakulteta gdje radim prošle godine je dobila projekt na natječaju Fonda za znanost Republike Srbije, na što smo veoma ponosni budući da je konkurencija bila više nego oštra. Projekt se bavi ekstremnim vremenskim i klimatskim događajima u Srbiji njihovom analizom, ali i projekcijama za budućnost. Također, prije nekoliko tjedana je počeo još jedan projekt na fakultetu, koji je posebna vrsta mentorskog programa u okviru kojega dajemo stručnu podršku kolegama iz najrazličitijih istraživačkih grupa, čiji glavni fokus nisu klimatske promjene, ali bismo željeli ove teme integrirati u njihova istraživanja. Tako da smo započeli suradnju s biologima, kolegama sa Šumarskog i Poljoprivrednog fakulteta, kolegama koji se bave umjetnom inteligencijom, javnim zdravljem, ali i kolegama iz društvenih znanosti, filozofima, politolozima, sociolozima, pravnicima pa čak i lingvistima. Početak projekta ukazuje da će ukrštanje svih ovih znanja dati više nego zanimljive rezultate. Konačno, sudjelujem kao vanjski suradnik i na jednom projektu u Hrvatskoj koji vodi kolegica **Ivana Herceg Bulić** sa Sveučilišta u Zagrebu, a koji se također bavi klimatskim promjenama, i veoma mi je drago zbog postojanja ove formalne veze s kolegama iz Zagreba s kojima sam prijatelj već dugi niz godina. Za kraj, spomenuo bih i projekt koji realizira inicijativa Green Art Incubator, čiji sam jedan od suosnivača, i koji financira Europska komisija, točnije program Kreativne Europe, a čiji je cilj uvođenje zelenih praksi u rad institucija i projekata u području umjetnosti i kulture.

Znanstveni kolokvij u Subotici

Kako prezentirati kulturno naslijeđe Šokaca?

Prof. Vladimir Stojanović preporuča poticanje novih istraživanja, osnivanje suvremenog polifunkcionalnog centra za interpretaciju ovog naslijeđa te formiranje jedinstvene kulturne rute

»Uloga kulturnog naslijeđa bačkih Hrvata Šokaca u ostvarivanju funkcija rezervata biosfere Mura – Drava – Dunav – rezultati realiziranog projekta« bila je tema znanstvenog kolokvija koji je Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata organizirao prošloga tjedna, 7. ožujka, u Subotici, u Hrvatskom domu – Matici.

Predavač je bio dr. sc. **Vladimir Stojanović**, redoviti profesor na Prirodno-matematičkom fakultetu, na de-

Nedovoljno istraženo i interpretirano

Kako je istaknuo prof. Stojanović, bogato materijalno i nematerijalno naslijeđe Hrvata Šokaca i to što je šokačko Podunavlje smješteno u zaštićenom području potencijal je koji može unaprijediti lokalne zajednice (turizam, poljoprivreda, kulturni programi...). Kategorije naslijeđa istraživači su podijelili u nekoliko cjelina: religiozna djela sa spomeničkim i umjetničkim svojstvima, etnografska ar-

hitektura, etno kuće, pokretno etnografsko naslijeđe (nošnja, alati, pokućstvo...) i dokumentacijsko naslijeđe (arhivske fotografije i građa). Naslijeđe Hrvata Šokaca je bogato i sadržajno, ali je nedovoljno istraženo, vidljivo i interpretirano. Po riječima prof. Stojanovića, preporuke nakon ovog projekta jesu: poticanje novih istraživanja, osnivanje suvremenog polifunkcionalnog centra za interpretaciju ovog naslijeđa te formiranje jedinstvene kulturne rute. Izvor financiranja za ove projekte može se tražiti u IPA i sličnim programima.

Također, tijekom predavanja istaknuta je i važnost zaštite ali i prezentacije ovog naslijeđa, posebice na digitalnim

platformama. Postojeće šokačke kuće u Bačkoj su »pravi dragulji naslijeđa«, ali bi se u kontekstu popisa i zaštite predmeta vlasnici trebali više konzultirati s ljudima iz meritornih struka.

»U pitanju je jednogodišnji i u osnovi mali projekt koji povezuje očuvanje baštine i tradicije jedne manjinske zajednice, a s druge strane zaštitu i očuvanje rezervata biosfere. Cijela šokačka zajednica u Bačkoj živi na području ovog rezervata. Interpretacija, odnosno tumačenje tog naslijeđa ostavlja dosta prostora za daljnji rad u smislu suradnje sa strukom i prezentacije putem interneta, bro-

partmanu za geografiju, turizam i hotelijerstvo u Novom Sadu. Spomenuti projekt odobrilo je prošle godine Pokrajinsko tajništvo za visoko obrazovanje i znanstveno-istraživačku djelatnost uz suglasnost Hrvatskog nacionalnog vijeća. Istraživanja su provedena u sedam naselja: Beregu, Monoštoru, Sonti, Baču, Vajskoj, Bođanima i Plavni. S obzirom na to da je 2021. proglašen Prekogranični Rezervat biosfere Mura – Drava – Dunav, naslijeđe šokačkih Hrvata bi trebalo zauzeti ulogu u prezentaciji vrijednosti duž ovog, najvećeg riječnog koridora u središnjoj Europi.

šura ili kvalitetnih vodiča na terenu. Smatramo kako su ovo bitne i životne teme koje mogu nešto donijeti zajednici Hrvata Šokaca u Bačkoj», kaže prof. Stojanović.

On je dodao i kako su aplicirali za nastavak projekta, a tema će ovog puta biti osjećaj pripadnosti (place attachment) Hrvata Šokaca tome prostoru i koliko to ima veze s očuvanjem kulturnog naslijeđa.

Zaštita, popis, stavljanje u funkciju

U potonjem razgovoru o ovoj temi sudjevali su i ministar za ljudska i manjinska prava **Tomislav Žigmanov**, predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća **Jasna Vojnić**, ravnateljica ZKVH-a **Katarina Čeliković** kao i predstavnici pojedinih udruga koje se bave očuvanjem kulturnog naslijeđa ovdašnjih Hrvata.

Ministar Žigmanov pohvalio je ovaj projekt budući da nudi cjelovitu sliku te je dobar osnov za kreiranje programa koji bi u konačnici ekonomski osnažili lokalne zajednice šokačkih Hrvata.

»Nedostaju nam slike cjeline, lokalne zajednice uglavnom poznaju samo vlastite prilike. Projekt je značajan i zbog popisa artefakata na terenu, a može nam biti dobar osnov za različite svrhe. Prva svrha je zaštita naslijeđa. Nemamo neke posebne mjere zaštite od primjerice moljaca i sličnih napasnika. Baština je manje ili više sakupljena, ali je izazov i to što nemamo njezin popis i opis, nemamo upute kako se naslijeđe opisuje, koji podaci su ključni. Treće pitanje je pitanje svrhe, da naslijeđe stavimo u funkciju života i perspektivu tih zajednica, poput stvaranja pretpostavki za turizam što onda podrazumijeva kreiranje i proizvodnju suvenira, autohtone kulinarske proizvode, zadržavanje tradicionalnih načina života, vizitorske centre, odmorišta za cikloturiste, pristaništa za manje brodice... Da to što imamo inkorporiramo u slične rute koje postoje u okolici, odnosno u Hrvatskoj i Mađarskoj. S druge strane, i da sami damo doprinos očuvanju

rezervata biosfere; ne da se iseljavamo već da imamo perspektive. To iziskuje velike napore, veliku usuglašenost između nas, uključivanje i komunikaciju sa strukom, uspostavljanje standarda interpretacije naslijeđa», kazao je Žigmanov.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić također je pohvalila ovaj projekt dodajući kako je on kompatibilan s projektom sedam »malih matica« Hrvata u Srbiji (Somboru, Monoštoru, Sonti, Rumi, Šidu, Petrovaradinu i Opoju) budući da će u sklopu novih »matica« biti prezentirano i naslijeđe tamošnjih Hrvata.

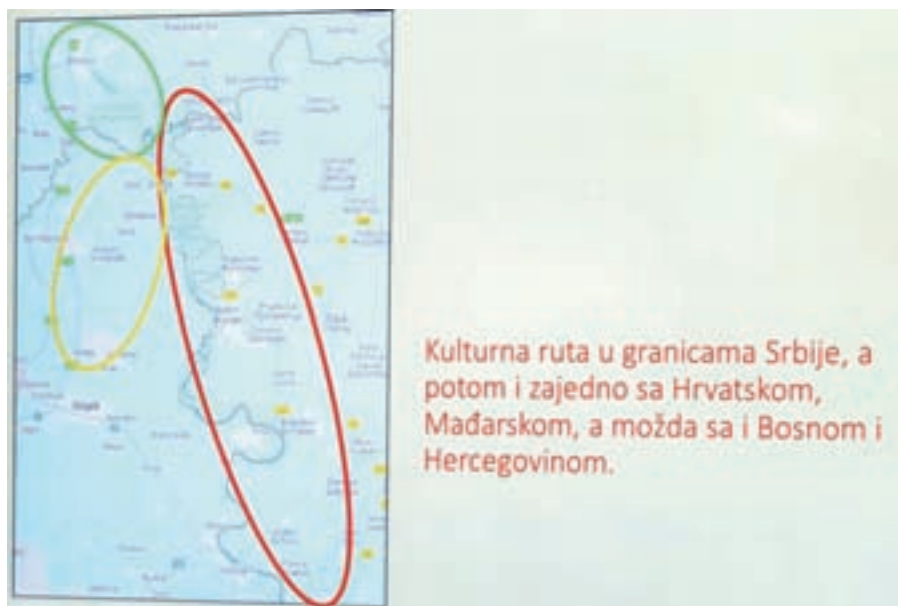
»Ovo ide jedno s drugim, pričali smo s ljudima na terenu o njihovim potrebama, ali struku ne smijemo izostaviti da naslijeđe bude atraktivno predstavljeno i da ga očuvamo na najbolji mogući način. Imamo puno gostiju iz Hrvatske, u ovome trenutku nemamo puno toga prikazati, ali sam sigurna da možemo napraviti jedan dobar koncept; da se ima gdje prespavati, nešto pojesti, kupiti suvenire, a na koncu otići punog srca«, rekla je Vojnić.

Ravnateljica ZKVH-a Katarina Čeliković je predložila da se glede zaštite naslijeđa udruge povezuju sa strukom, ali i regionalno između sebe.

Predstavnici HKPD-a **Silvije Strahimir Kranjčević** iz Berega pozitivno su ocijenili što se šokačkim naslijeđem bave znanstvene institucije. **Milorad Stojnić** podsjetio je kako ima puno predmeta iz prošlosti po kućama na terenu dok je **Vlatko Krizmanić** ukazao kako su pojedini radovi vezani za autentičnost objekata (zamjena trščanog krova, održavanje zidova blatom, brodski pod) skupi i komplicirani.

Prezentaciji u Subotici nazočila je i suradnica na projektu prof. dr. **Snežana Besermenji** s Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo PMF-a.

D. B. P.

Svečanost u Zagrebu

Miri Temunović uručena nagrada

Utjecajna hrvatska žena

Profesorici tambure iz Subotice **Miri Temunović** prošloga je tjedna, 8. ožujka, uručena nagrada *Utjecajne hrvatske žene* za 2024. godinu koju dodjeljuje Croatian Women's Network/Mreža hrvatskih žena. Temunović je jedna od 24 dobitnice ove nagrade koja, kako se navodi, prepoznaje vodstvo, inovativnost i druš-

Priznanje za trud

Prof. Temunović kaže kako joj nagrada puno znači kao priznanje za minuli rad, ali i kao motivacija za dalje.

»Bila sam iznenađena već samom nominacijom, a u studenome prošle godine stigao je službeni dopis da sam jedna od 24 dobitnice ove nagrade. Na dodjeli nagrada u hotelu *Sheraton* bilo je jako svečano, *Glas Hrvatske* prenio je tu vijest diljem svijeta. Dugo sam u ovom poslu, trudila sam se i, kako je navedeno u obrazloženju nagrade, očuvala dio glazbene tradicije ovdašnjih Hrvata. Ovo mi je priznanje za to na razini Hrvata u svijetu. Nadam se da ću i daljnjim radom opravdati ovu nagradu«, kaže ona.

Kako je dodala, trodnevni boravak u Zagrebu bila je prilika i za upoznavanje s drugim dobitnicama nagrade:

»Bilo nas je iz raznih područja, poduzetnica, liječnica, političarki, a najviše sam se povezala s dobitnicama u kategoriji 'Umjetnost i Kultura'. Možda iz tih kontakata u budućnosti dođe i do nekih gostovanja naših tamburaša«.

50 godina s tamburom

Mira Temunović je tamburašica, dirigentica, glazbena pedagoginja, voditeljica tamburaških orkestara, profesorica tambure u Glazbenoj školi u Subotici, cijenjena hrvatska glazbenica u Srbiji. Kako se u obrazloženju nagrade navodi, njezini su učenici tambure osvojili oko 150 nagrada, a svoje muziciranje 2022. godine predstavila je na gala-koncertu u subotičkoj Sinagogi povodom 50. obljetnice sviranja na tamburi. Jedna je od osnivača HGU-a *Festival bunjevački pisama* u Subotici koja priređuje više glazbenih manifestacija već skoro 25 godina. Osnovala je Veliki i Mali tamburaški orkestar HGU-a čija je ravnateljica. Sudjelovala je na brojnim natjecanjima kao članica ocjenjivačkih povjerenstava, ali i kao organizator natjecanja, kako u Vojvodini tako i u Hrvatskoj. Koautorica je udžbenika za glazbenu kulturu u nastavi na hrvatskom jeziku od 1. do 8. razreda. Dobitnica je priznanja za svoj rad, kako onog Ministarstva obrazovanja Srbije tako i priznanja *Pajo Kujundžić* Hrvatskoga nacionalnog vijeća za doprinos u nastavi na hrvatskom jeziku.

D. B. P.

FOTO: MHŽ

tveni utjecaj žena hrvatskog podrijetla u svijetu. Prof. Temunović nagrađena je u kategoriji »Umjetnost i Kultura«, a za nagradu ju je predložila ravnateljica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Katarina Čeliković**.

Ove su nagrade uručene na gala večeri u Zagrebu, a u povodu međunarodnog Dana žena, 8. ožujka. Dan ranije održana je konferencija »Napredak žena. Napredak ekonomije. Ostvari potencijal!«, a izaslanstvo Mreže hrvatskih žena primio je predsjednik Hrvatskog sabora **Gordan Jandroković**. Konferencija i svečana dodjela nagrada održani su pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Hrvatske **Zorana Milanovića**, Ministarstva vanjskih i europskih poslova, Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Hrvatske matice iseljenika, Dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu, Ministarstva znanosti i obrazovanja, Ministarstva gospodarstva, Ministarstva turizma i Turističke zajednica grada Zagreba.

Naša priča

Niti posljednji popis nije u potpunosti uspio dati preciznije podatke o tome koliko je stanovnika Srbije napustilo zemlju posljednjeg desetljeća. Zapravo, po načinu kako je proveden – upisivanjem i onih članova kućanstva koji već odavno ne žive tu – više je djelovao kao popis koji će prikriti a ne otkriti podatke o stvarnom broju stanovnika, a što se najbolje vidjelo na posljednjim izborima u ogromnom neskladu između broja upisanih birača i iskazanog broja stanovnika. Kako Srbije tako i Subotice.

Kada bi se, pak, pravio popis Subotičana koji su svoj grad napustili u posljednja tri desetljeća, brojka bi zacijelo bilo poražavajuća: možda i polovina od sadašnjeg broja stanovnika – prvo zbog mobilizacija i rata, a kasnije iz ekonomskih i ideoloških razloga – živi izvan atara našeg grada i gradi vlastitu budućnost diljem planeta.

Jedna od takvih osoba je i **Anna Siflis**, koja je diplomu kazališne redateljice obranila u Budimpešti (gdje i danas živi) prije nešto manje od dvije godine. Od tada do danas (preciznije: subote, 9. ožujka) njena diplomatska predstava *Mirad, egy fiú Boszniából* (*Mirad, jedan dječak iz Bosne*) nizozemskog spisatelja **Ada de Bonta** izvedena je dvadesetak puta: najviše u Kazalištu *Pince* (*Podrum*), ali i kao gostujuća u nekoliko mjesta u Mađarskoj.

Slučaj je odabrao da je rad na njenom *Miradu* započeo u vrijeme kada je njena majka **Klára** (koja kao novinarka također živi u Budimpešti) pripremala dokumentarni film *Magyarok a Miljacka partján – Irma asszony története* (*Mađari na obali Miljacke – Irmina priča*) i to je ono što ih spaja, i porodično i profesionalno: izbor teme i ovdašnje (vojvođansko) podrijetlo, detalji koji su zacijelo utjecali na (još) bolje razumijevanje univerzalne ljudske tragedije kakva je početkom devedesetih zadesila Bosnu i Hercegovinu.

Možda je i pandemija koronavirusa, kojoj je cijeli planet bio izložen u vrijeme Annine pripreme diplomatske predstave, utjecala na odabir načina njene izvedbe, ali se kamerna scena pokazala kao pun pogodak.

»Oprostite što sam tu. Oprostite što udišem vaš zrak«, kao uvodne rečenice dvoje od troje glavnih protagonista

Djuke i Fazile Balić (**Ármin Ricz** i **Emese Nagyabonyi**) zvuče posve drugačije u situaciji kada se s njima na metar-dva gledate u oči negoli da isto izbjegličko pokajanje izgovaraju u mikrofon kako biste im glas na velikoj sceni čuli s razglasa. Zvuče iskreno i duboko potresno, jer se obraćaju (baš) vama.

Taj interaktivni odnos s publikom traje cijelih sat vremena, koliko i sama predstava, jer je iniciran samom pričom koja, možda upravo zbog toga što nam je toliko poznata i još uvijek razmjerno svježija djeluje još tragičnije i bolnije. Scene brutalnog nasilja, neljudskog življenja ili jednostavno ponižavanja civila koje su diskretno »opisane« ratnim fotografijama ili pantomimičnim sjenama na zidu kao i povremeni dijalozi na bosanskom jeziku ipak su u drugom planu u odnosu na sam tekst, koji kod gledatelja budi najjače emocije nelagode i tuge, što se najbolje vidjelo po reakcijama na izlazu iz kazališta: šutljivim i ozbiljnim licima. Razumjeli su, a balkanska muzika i bosanski jezik kao da su tom razumijevanju dodatno pridonijeli.

Iako mladi, reklo bi se Annini vršnjaci, glavni protagonisti *Mirada*: Emese Nagyabonyi, Ármin Ricz i **András Tóth** (kao Mirad Balić) predstavu su iznijeli kao da su se upravo vratili iz pakla bosanskog rata i odiseje kakvu pruža svako izbjeglištvo: živo i uvjerljivo predložili su vječno pitanje može li se pobjeći od prošlosti i zavičaja ma koliko oni daleki bili? Napose kada su tako bolni.

Dramaturgija, koju potpisuje **Csillag Hámor Anna** urađena je fragmentarno: red sadašnjosti, red bliske prošlosti, što sve pomiješano daje staklenu sliku ljudske duše, razbijenu i razlupanu na tisuće dijelova zbog izloženosti onome za što nije stvorena.

Kako smo već rekli, Anna Siflis rođena je Subotičanka i u svoj grad dolazi razmjerno često. Zbog imena svojih roditelja Klára i **Zoltána** nije baš ni nepoznata. Zbog prirode posla kojim se bavi u svom gradu mogla bi biti još i poznatija. Pa ipak, *Mirad* za ovih nepunih dvije godine nije ostvario nijedno gostovanje ni u Narodnom ni u Kazalištu *Dezső Kosztolányi* niti u jednom drugom vojvođanskom kazalištu. A riječ je o kamernoj sceni koja zahtijeva tek nešto malo veću prostoriju, sjedala za publiku, jedan stol, tri stolca, čašicu-dvije, dvije tacne i isto toliko harmonika i jednu loptu. Iako bi se pozadina ovakvoga odnosa s priličnom preciznošću mogla definirati (jer u kazališnim krugovima veoma dobro znaju za »postojanje« *Mirada*), ovdje je ipak umjesto pitanja prigodnije ustvrditi kako niti Anna Siflis, a slijedom toga niti njezina predstava nisu niti političko niti nacionalno pitanje nego prije svega pitanje kulture. Ovoga grada i onih koji su u njemu zaduženi za nju.

Z. R.

»Godine novog preporoda«: 100 godina od smrti slikara Stipana Kopilovića (1877. – 1924.)

Impresionist vojvođanskoga podneblja

Kopilović je likovno obrazovanje stjecao u Budimpešti i Münchenu. Sačuvano je dvadeset i sedam njegovih slika te četiri zidne kompozicije u crkvi svetih Petra i Pavla u Bajmaku

U srijedu, 13. ožujka, navršilo se sto godina od smrti slikara **Stipana Kopilovića**. Jedan je od rijetkih slikara impresionista vojvođanskoga podneblja. Njegovi malobrojni sačuvani radovi svjedoče nam o talentu koji je posjedovao, a kojega je samo djelomice realizirao u svojem kratkom životu umjetnika samotnjaka. U službenim dokumentima njegovo se ime pisalo **Kopilovity István**, dok je on svoje radove do 1918. potpisivao uglavnom inicijalima i oznakom godine nastanka rada, a nakon Prvog svjetskog rata svoje je slike signirao kao **Stevan Kopilović**.

Školovanje

Slikar Stipan Kopilović rođen je 24. ožujka 1877. godine u Bajmaku kao sedmo dijete u obitelji siromašnih roditelja

Primorski motiv (1923.)

Feliksa i Klare (rođ. **Parčetić**). Osnovnu školu pohađao je u Bajmaku, nakon čega je izučio brijački zanat te je svoju karijeru započeo kao seoski brijač. Njegove mušterije zapazile su slike koje je izrađivao i postavljao u brijačnici te prepoznali njegov talent. S preporukama i stipendijom Kalačke nadbiskupije, Grada Subotice te pojedinaca i

imućnijih Bajmačana odlazi u Budimpeštu. Tamo je započeo akademsku naobrazbu kao student umjetničkog rezbarstva u klasi profesora **Gusztáva Morellija** na Državnoj mađarskoj školi za primijenjenu umjetnost u razdoblju 1900. – 1902. godine. Nakon dvije godine Kopilović upisuje grafički odsjek i studira kod **Petera Halma** na Bavarskoj kraljevskoj slikarskoj akademiji. Poslije boravka u Münchenu nakratko se vraća u Bajmak 1904. gdje je dobio jednu školsku učionicu na korištenje kao atelijer. Novinar **Béla Schóber** napravio je tom prigodom jedini intervju za njegova života koji je objavljen u subotičkom tjedniku *Bácsország*.

Putovanja i povratak u zavičaj

U periodu 1907.-08. angažiran je na oslikavanju dograđenog dijela župne crkve svetih Petra i Pavla u Bajmaku. Pretpostavlja se da je netom prije i poslije ovog posla boravio u Parizu, a 1908. je otputovao u Italiju, posjetivši Firencu i Rim u neostvorenoj namjeri da tamo nastavi studije. Poznato je da je bio upisan kao student druge godine na Akademiji likovnih umjetnosti u Budimpešti tijekom akademske 1908.-09. godine. Na jesen 1909. ponovno je otišao u Pariz, živio je u predgrađu Marnes-la-Coquette, gdje se izdržavao brijačkim zanatom, ali nije poznato koliko se dugo tamo zadržao. Za vrijeme Prvog svjetskog rata biva ranjen te u bolnici u Budimpešti upoznaje njegovateljicu **Terezu**, svoju buduću suprugu. Ubrzo po završetku rata biva i sudionikom događanja oko mađarske Komune 1919. godine (nije poznato u kakvoj ulozi), nakon čega se u strahu od »bijelog terora« s obitelji vraća u zavičaj, u Bačku Topolu, gdje dobiva radno mjesto šefa ispostave socijalnog osiguranja. U novoj

sredini, iako samozatajan, brzo se povezuje s lokalnim slikarima, osnivačima kratkotrajnog Društva likovnih umjetnika Vojvodine 1923. godine.

Izložbe

U Subotici, rujna 1923. godine, u tadašnjem hotelu *Zlatno jagnje* (današnji Dom vojske) na Izložbi subotičkih likovnih umjetnika Kopilović je predstavio svoje radove, što mu je jedina zabilježena izložba za života. Osim njega izlagali su i **Sándor Oláh**, **Árpád G. Balázs**, **Károly Bárányi** i drugi. Mjesec dana nakon njegove smrti radovi su mu bili izloženi u prostorijama *Kasine* u Subotici na drugoj kolektivnoj izložbi subotičkih slikara. Pod pokroviteljstvom kolekcionara dr. **Joce Milekića** na Izložbi bačkih umjetnika 1932. u predvorju subotičke Gradske kuće izložene su i njegove slike *Pejzaž*, *Pristanište* te *Brod na Seini*. Gradski muzej Subotica je 1961. godine iz zbirke Bačke galerije dr. Milekića otkupio Kopilovićeve radove, a 1991. priređena mu je retrospektivna izložba. Zavičajna galerija *Vinko Perčić* u Subotici priredila je također veliku izložbu Stipana Kopilovića 11. X. – 9. XI. 2007. godine povodom 130 godina od njegova rođenja.

Stil i ostvaština

Kopilovićev stil varirao je od početnog realističkog pristupa, korištenja impresionističkog postupka i palete u zreloj fazi te kasnijih radova rađenih u kombinaciji plenerizma i ekspresivne geste. Pejzažni motivi dominirajući su u njegovom sačuvanom opusu, ali nije mu bilo strano ni portretno slikarstvo ni klasične teme. Slikao je gotovo isključivo u tehnici ulja na platnu, povremeno na kartonu ili drvenoj ploči, dok je zidni oslik ostvario tempernim bojama.

Sačuvano je dvadeset i sedam njegovih slika te četiri zidne kompozicije u crkvi svetih Petra i Pavla u Bajmaku. Ove je freske 1983. godine restaurirao **Dušan Nonin**, slikar-konzervator Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika.

Kopilovićeve slike se danas nalaze u Gradskom muzeju Subotica, Zavičajnoj galeriji *Dr. Vinko Perčić* u Subotici, Subotičkoj biskupiji i u privatnom vlasništvu.

Stipan Kopilović preminuo je iznenada, nakon kratke bolesti, 13. ožujka 1924. godine. Točan datum smrti utvrdio je povjesničar umjetnosti Bela Duranci u istraživanju Kopilovićeve biografije. Pokopan je na Istočnom groblju u Bačkoj Topoli, a njegova supruga se s dvoje djece trajno odselila u Budimpeštu.

O njegovom liku i djelu Bela Duranci opširno je pisao u monografiji *Slikar Stipan Kopilović 1877-1924* (prvo izdanje NIP *Subotičke novine*, 1991. te drugo dopunjeno izdanje Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 2011.).

Priredio: Branimir Kopilović

GODINE
NOVOG
PREPORODA

 Bajmačka crkva (1896.)

Radovi koji iziskuju i vrijeme i novac

»U planu je bilo samo malanje, no onda smo vidjeli da su pojedini dijelovi prokisli zbog zapuštenosti oluka te nam je voda prodrla do tavana crkve koji je bio pun šuta, smeća i prašine. Tada smo shvatili da je sada pravo vrijeme da se latimo i drugih poslova«, kaže vlč. Tomislav Vojnić Mijatov

Prije dva mjeseca započeli su radovi na župnoj crkvi sv. Jurja u Subotici, no kako to obično biva, planirani radovi su se utrostručili. Tako je pred župljanima, a prije svega upraviteljem župe vlč. **Tomislavom Vojnićem Mijatovim** veliki posao.

Župa sv. Jurja osnovana je 1841. odvojivši se od župe sv. Terezije Avilske, a nakon privremene crkve izgrađena je nova, i to između 1895. i 1898. godine. Unutarnje uređenje crkve završeno je 1899. postavljanjem drvenih oltara izrađenih u glasovitoj tvrtki **Ferdinanda Stuflessera** iz Tirola. Glavni oltar podignut je u čast sv. Jurja čiji se kip nalazi u središtu oltara i koji gazi glavu zmaja, dok su s lijeve, odnosno desne strane kipovi mađarskih kraljeva sv. **Istvána** i sv. **Lászlóa**. Lijevi sporedni oltar podignut je u čast Presvetog Srca Marijina, a desni u čast Presvetog Srca Isusova.

Crkva je izgrađena na manjem uzvišenju, duljina joj je 47,5 m, širina 17 m, transept iznosi 26,5 m, visina glavnog broda 14,5 m, a crkvenog tornja 45 m.

Planovi i realnost

»Želja za malanjem i uređenjem crkve postojala je još kod župnika, sada biskupa **Franje Fazekasa**. Božjom providnošću izabran je za biskupa i budući da me je 13. studenoga 2023. godine imenovao upraviteljem župe preuzeo sam i brigu oko obnove crkve. Radovi su započeli 15. siječnja ove godine, a na njima su inzistirali i članovi ekonomskog vijeća«, priča vlč. Vojnić Mijatov i pojašnjava kako u župnim knjigama ne postoje podaci kada je posljednji put crkva malana.

Neka pretpostavka iz naroda je da je to bilo između 1950. i 1960. godine.

»Krenuli smo u ozbiljan posao i zahvaljujući tadašnjem župniku, sada biskupu Franji, koji je ostavio već nešto novca smio sam se upustiti u ove radove. U planu je bilo samo malanje, no onda smo vidjeli da su pojedini dijelovi prokisli zbog zapuštenosti oluka te nam je voda prodrla do tavana crkve koji je bio pun šuta, smeća i prašine. Tada smo shvatili da je sada pravo vrijeme da se latimo i drugih poslova«, priča Vojnić Mijatov i dodaje: »Drveno

stubište i platforme u zvoniku crkve kao i daske u koru također su istrunule te su u cijelosti zamijenjene. S tavana smo tijekom mjesec i pol dana skinuli 26 tona smeća, šuta, golubljeg izmeta...«

Uz navedene radove, sada se mijenjaju i prozori u gornjem dijelu crkve, koji su bili od armiranog stakla koje je popucalo, jer je bilo samo stavljeno na fasadnu ciglu i s unutarnje strane zavučeno žbukom. Po riječima vlč.

Vojnića Mijatova sada se na mjesto tih popucalih prozora stavljaju novi ramovi i led ornament staklo, koje već sada donosi puno više svjetla, a kako se skela miče tako se i radovi pomiču.

»Lijeva lađa crkve je pripremljena i započelo se s malanjem, a dominirat će jednostavne i tople boje. Želja nam je da boja stilski prati samu zgradu i da se uklapa s postojećom inventurom. Stupovi u crkvi su osnova. Oni imaju i simbolično značenje jer na njima stoji cijela crkva, koja je građena u neogotskom stilu, a glavni brod se od sporednih brodova razdvaja s 12 stupova, poput 12 apostola«, priča sugovornik.

Financije i radovi

U planu je da se u naredne dvije i pol godine obnove i orgulje čija će cijela rekonstrukcija koštati oko 45.000 eura, no na njima se sada ne planira ništa raditi nego po završetku aktualnih radova. One su sada rastavljene i odnesene u orguljarsku radnju u Bačkoj Topoli kod majstora **Tibora Apróa**. Plan je da orgulje budu restaurirane do 2027. godine, kada će biti upriličena svečana kolaudacija orgulja povodom 100 godina kako ih je poznata firma *Angster* iz Mađarske postavila u ovu crkvu.

Uz sve spomenute radove, u crkvi se paralelno postavlja dodatna instalacija koja će biti prilagođena crkvi, a za to je potrebno osigurati, kako je vlč. Vojnić Mijatov rekao, dodatnih 8.000 eura. No, to još nije sve. Kada smo se dotaknuli financija valja spomenuti kako malanje košta 134.000 eura, zamjena prozora 14.000, a konstrukcija i zamjena stubišta na zvoniku koštala je 6.000 eura.

Pitanje koje se samo nametnulo jeste odakle se svi radovi financiraju, na što je vlč. Vojnić Mijatov još dodao:

»Treba napomenuti kako je u planu i izrada vitraža, koji smatram kapitalnim djelom, a koji će biti izrađen do 2025. godine prigodom 1100 godina hrvatskog kraljevstva i 1400 godina kršćanstva u Hrvata. Ono što je srce crkve i što je za mene najvažnije jeste obnova starog tabernaculuma, odnosno svetohraništa, koji je u gotičkom stilu, a na restauraciji radi **Jelena Grujičić**. Želja nam je da se svetohranište vrati na glavni oltar, odnosno tamo

gdje mu je i mjesto«, kaže župni upravitelj i pojašnjava: »Kada su u pitanju financije, za sada imamo petinu osiguranih sredstava. Plan za završetak radova je 31. svibnja naredne godine i vjerujem da ćemo sve manje brojke moći ispratiti, a za samo malanje smo dobili duži period isplate radova, na čemu zahvaljujem tvrtki **Neocolor Zvonka Neorčića** koja izvodi radove na obnovi crkve. Sama župa nema sredstva za financiranje ovakvih velikih radova, te smo aplicirali na razne natječaje i nadam se da ćemo uz dobivena sredstva i ono što smo već do sada prikupili uspjeti pokriti 90 posto troškova«.

Ono što je vlč. Vojnić Mijatov istaknuo jeste da su od velike koristi i donacije vjernika, kao i donacija časnih sestara dominikanki Kongregacije sv. Anđela čuvara koje djeluju u župi već više od 76 godina, a koji su skupa do sada prikupili 20.000 eura. Kako bi sve bilo ostavljeno za povijest vlč. Vojnić Mijatov uredno vodi knjigu donacija, troškovnike radova te pravi foto zapise.

Prije nekoliko godina uređena je krovna konstrukcija i toranj, te su zahvaljujući donacijama vjernika postavljeni vitraži. Valja spomenuti kako je još za vrijeme župnikovanja mons. Franje Fazekasa napravljen novi oltar i svetište, te će po završetku ovih radova crkva biti kompletno obnovljena i uređena.

Za vrijeme radova svete mise preko tjedna se služe u kapelici kod časnih sestara, a nedjeljom u crkvi.

Ž. V.

Iz svakodnevnog života

Što rade mame kad »ne rade«?

»Sve je krenulo od jednog pelca, pa drugog... Pa saksije, druge, treće... A onda je kuća postala mala za sve cvijeće«, priča Mirjana Iršević

i drugog bilja koje je bilo u cvatu«, priča Mirjana Iršević.

Danas, nakon devet godina je druga priča, Mirjana ima četvero djece: **Anđelu** (10,5 godina), **Danicu** (8,5), **Marka** (7) i **Teodoru** (6), a s brojem djece rastao je i broj plastenika, te ih danas ima tri.

»Na prvom mjestu sam supruga i majka, a onda kada je sve u kući gotovo, kada su svi siti i kada su njihove potrebe zadovoljene, onda me čeka moje cvijeće koje niti plače, niti ima velike prohtjeve«, priča kroz smijeh Mirjana i pojašnjava: »Jednostavno me ispunjava kad ga zalijevam, orezivam, kada vidim da ono raste, buja, rađa... U plastenicima provodim svoje slobodno vrijeme. Istina, kada imam puno posla oko cvijeća u pomoć uskače i suprug **Jasmin** i djeca, i onda je to još jedan moment da budemo skupa, da se priča, druži. Tako nas cvijeće sve dodatno zbliži«.

Podugačak je popis onoga što sve mame rade, a najbolje se vidi ako odluče ne raditi. Tada svi u obitelji shvate mamin posao, koji, iako traje dulje negoli i jedno drugo radno vrijeme, nije plaćen. No, jasno je (bar mamama) da one to niti ne rade za novac nego iz ljubavi. Ipak, i ta ljubav ima granice, pa mame ponekad vole i trebaju imati »svojih 5 minuta«.

Mama **Mirjana Iršević**, po struci (u kojoj nikada nije radila) je grafička dizajnerica, no zato se oprobala u trgovini, u laboratoriju za analizu voća i povrća, te pakiranju istoga. No, kada je ostala trudna, ugovor više nije produžen. Tada je donijela odluku.

»Bijeg« u plastenik

»Odlučila sam da neću niti tražiti drugi posao nego da ću se posvetiti obitelji, djeci. No, ipak mi je falio neki 'ventil' koji me ispunjava i gdje mogu 'pobjeći' od ustaljenog svakodnevnog posla. Tada sam se usmjerila na cvijeće koje jako volim. Sve je krenulo od jednog pelca, pa drugog... Pa saksije, druge, treće... A onda je kuća postala mala za sve cvijeće. Došla sam na ideju kako bih tu moju ljubav prema cvijeću mogla usmjeriti i na drugi put. Tako smo 2015. podigli prvi plastenik koji smo ukopali i grijali tijekom zime kako bih sačuvala sve primjerke hibiskusa

Mnoštvo boja i mirisa

Da bi plastenici bili ispunjeni cvijećem, a osobito sva tri, trebalo je i treba puno pažnje, vremena i dobre volje. Mirjana je postupno razmnožavala svoje uzgojeno cvijeće

će, a uz to učila je od profesionalaca, kupila savjete i »male tajne« na internetu, ali učila je i na vlastitim pogreškama.

»Kada bi neka vrsta cvijeća lijepo rasla, pa i pre-rasla, onda bih je umnožila i od jedne napravila 10 saksija. Tako je krenulo razmnožavanje. Jasno je da je tu bilo i početničkih pogrešaka, pa da neko nije preživjelo, ali to je škola. Trudim se svakoj biljci zapamtiti ime i saznati što više detalja potrebnih za njen kvalitetan rast. Ispunjava me kada su moje biljke zdrave, kada mogu uživati gledajući rast svakog novog lista ili cvijeta«, priča Iršević.

Nemoguće je pobrojati što se sve nalazi u ovim plastenicima, ali tijekom cijele godine tu su ciklame, dracena, kalanhoe, hibiskus, sukulenti... i neizostavni jasin. Kada dođe vrijeme za njih, onda su tu i muškatile, petunije, lijepa kata, maćuhice..., a za prigodne datume, poput prošlog Dana žena, u ponudi je i rezano cvijeće: ruže, tulipani, orhideje...

Iako bavljenje cvijećem izgleda kao sezonski posao, naša sugovornica kaže kako ima posla tijekom cijele godine, jer se zdrava biljka, puna cvjetova ne »stvari« preko noći nego je u nju i njen razvoj uloženo puno truda. Tako se primjerice primula, belis i drugo proljetno cvijeće sije već u kolovozu, kako bismo u njemu uživali na proljeće.

Među brojnim biljkama u Mirjaninim plastenicima našli su se i sukulenti koji su zahvalni za sve početnike, jer čuvaju u sebi vodu i ne treba ih često zalijevati, a lako se razmnožavaju, lijepo kombiniraju, uz sve to zauzimaju malo mjesta. Kroz razgovor s Mirjanom saznali smo i puno »malih tajni« cvjećara, koje je Mirjana podijelila s nama i koje donosimo u nastavku, a koje mogu pomoći kod uređenja vrta ili balkona. Baviti se cvijećem je prava umjetnost, osobito ako između toga morate žonglirati i s domaćom zadaćom, kuhanjem, glačanjem, spremanjem... Možda je to i odgovor na pitanje što rade mame, kad »ne rade«? – one su umjetnice života.

Ž. V.

Mirjanini savjeti

Kako čuvati lukovice?

Lukovice moraju odmarati tri mjeseca na suhom, mračnom i hladnom mjestu, ne moraju se vaditi iz zemlje, ali je bitno da se na vrijeme zasušuje zemlja. Kako lukovica odbacuje lišće, zalijevanje se smanjuje, a kada ostane bez lišća više je ne treba zalijevati. Kad lukovica pokaže mlade listiće, spremna je da je stavimo na svjetlost i toplotu, a zalijevanje se postupno povećava. Tako će ona za 50 dana biti u cvijetu.

Sijanje iz sjemena

Sjemenke se drže na sobnoj temperaturi i tu miruju, a da bi se potaklo klijanje mogu se posložiti na papirni ubrus, koji se preklopi i pošprica vodom, te se s tačnom stave u hladnjak (8-12 stupnjeva) i za tri dana se pojave klice. Tako se tri puta ubrza klijanje, a mogu se zasadi i s ubrusom.

Kada cvijeće iznijeti vani?

Cvijeće se iznosi vani kada se noćne temperature ne spuštaju ispod 10 stupnjeva. U kuću ga je potrebno unijeti prije početka sezone grijanja, kako bi se postupno prilagodilo unutarnjoj temperaturi. Također, prije unosa u kuću, preporučljivo je cvijeće tretirati preparatom na bazi bakra, jer su vjetar i kukci donijeli razne bolesti koje tijekom zime mogu pojesti korijen, srž biljke i tu nema lijeka.

Proljetna sadnja cvijeća

Cvijeće iz sjemena je najbolje prvo posaditi u žardinjeru i da 20-30 dana prije iznošenja bude u prozoru na direktnom svjetlu. Prije same sadnje još pet dana treba odstojati vani, kako bi se prilagodilo vanjskoj temperaturi. Ako se rano posije vani u zemlju, a zemlja je još hladna, moguće da će još mjesec dana mirovati, pa tek onda krenuti rasti.

Mijenjanje zemlje kod sobnog cvijeća

Sobnom cvijeću treba mijenjati zemlju čim se vidi da biljka ne napreduje, ne cvjeta, ne razvija se... Također, ako je prerasla saksiju treba je presaditi, ali samo u onu koja je tek dva broja veća. Dakle, ako je saksija promjera 9 cm, onda je presađujemo u saksiju promjera 11 cm.

Što sa zemljom iz saksije?

Zemlja iz saksije se može ponovno koristiti tako što ćemo ju pomiješati, obogatiti kompostom u razmjeri 50 prema 50 posto, dok biljke s puno cvjetova mogu dobiti 70 (komposta) prema 30 posto. Važna je i prehrana, koju je najbolje koristiti svakodnevno (prilikom zalijevanja), ali u malim količinama, a za zalijevanje je najbolje koristiti vodu koja je odstajala.

Rezanje muškati

Za orezivanje muškati je najbolje vrijeme veljača ili eventualno početak ožujka, odnosno kada je opalo sve suho lišće. Škarama koje su dezinficirane tropostotnim hidrogeonom potrebno je odrezati sve u visini jednog do dva članka. Tada će se dobiti kompaktna i zdrava biljka.

Naši gospodarstvenici (CLXXX.)

Dosanjani san – firma za strojnu obradu metala

Najviše me ljudi angažiraju da im pravim kapije, a meni je najdraža segmentna koja se otvara na L. To mi je najzahtjevnije što sam do sada napravio, a prvi mi je ukazao povjerenje šogor koji je dopustio da mu se »igram« u dvorištu

Prije godinu dana **Nikola Kujundžić** iz Subotice otvorio je firmu za strojnu obradu metala *Gavial metal*. Nakon 13 godina rada za drugoga i pet godina prikupljanja sredstava, alata i hrabrosti Kujundžić kaže da se odvažio za veliki korak u svojem životu – osnovati firmu i biti neovisan.

»Nekoliko godina sam radio paralelno dva posla. U firmi jedno i onda u svojoj radionici nastavljao drugo. Prošle godine sam se odlučio na tu veliku i tešku odluku da dam otkaz i izgubim sigurna primanja. Ali, isplatilo se... Isplatit će se, nadam se. Težak je ovaj početak, ali bit će bolje. To sam htio i sad eto mi«, kaže Kujundžić.

Sam svoj gazda

San o poduzetništvu kod Kujundžića je, kako kaže, izražen odavno. Želja mu je bila biti »sam svoj gazda«, a životni putovi odveli su ga u bravariju.

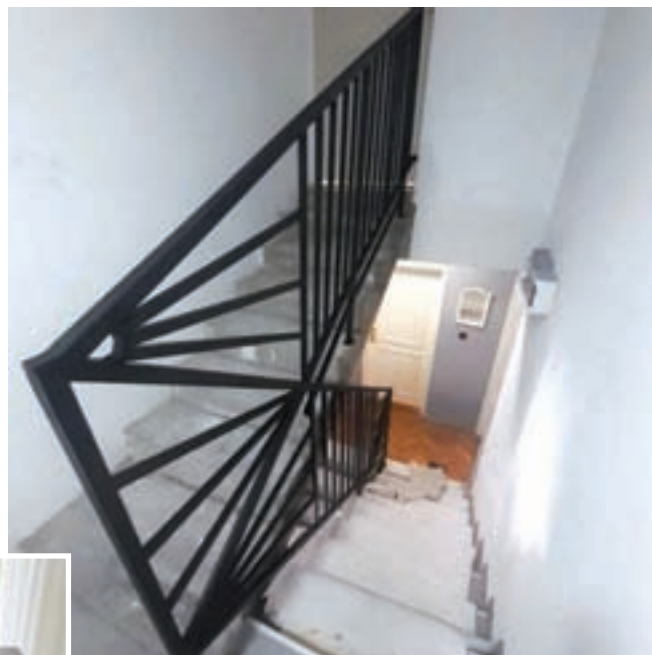
»Oduvijek sam htio imati neki samostalni posao, svoju firmu, biti 'sam svoj gazda'. Još od malih nogu sam stalno nešto pravio, a jednom prigodom sam napravio roštilj kojega sam istoga dana iskoristio na okupljanju s prijateljima. Pokazao se kao dobar, a kad sam vidio i kako društvo reagira, shvatio sam da to ipak ne zna baš svatko napraviti. Tada sam spoznao talent koji imam i vremenom sam ga usavršavao«, kaže Kujundžić.

Kujundžićevi roditelji bave se poljoprivredom tako da je posao bravara učio sam, preko interneta i na svojim greškama.

»Završio sam srednju školu za strojarskog tehničara. Po završetku sam se zaposlio u *Rotografici*, gdje sam radio na stroju koji je sastavljao korice, znači nikakve veze s bravarijom. Sve što danas znam raditi s metalom naučio sam sâm prije svega preko interneta, gledajući brojne primjere i radove, a naravno puno sam učio i na svojim greškama. Puno godina mi je trebalo i da skupim sav alat koji mi treba za rad«, kaže vlasnik *Gavial metala*.

Posla ima, Bogu hvala

Kujundžić sada zna napraviti svašta, a navodi kako se najviše ponosi segmentnom kliznom kapijom koja se otvara u L. Kaže, koliko je njemu poznato, u Subotici to osim njega nitko ne pravi.

»Najviše me ljudi angažiraju da im pravim kapije, a meni je najdraža segmentna koja se otvara na L. To mi je najzahtjevnije što sam do sada napravio, a prvi mi je ukazao povjerenje šogor koji je dopustio da mu se 'igram' u dvorištu. Bili smo zadovoljni i šogor, i ja, a izgleda i mušterije nakon njega, jer baš za tjedan-dva ću opet raditi takvu kapiju. Osim kapija, pravim razne ograde, metalne stepenice, gelendere za stepenice, konstrukcije za terase, kolica, stranice za prikolice, stolove, razne stalke...«,

Jednom prigodom sam napravio roštilj kojega sam istoga dana iskoristio na okupljanju s prijateljima. Pokazao se kao dobar, a kad sam vidio i kako društvo reagira shvatio sam da to ipak ne zna baš svatko napraviti. Tada sam spoznao talent koji imam i vremenom sam ga usavršavao.

kaže Kujundžić i dodaje kako sada pravi konstrukciju za vikendicu koja će biti od sendvič panela.

Svoje radove Kujundžić objavljuje na profilima firme na Facebooku i Instagramu. Vlasnik *Gavial metala* ističe kako je zadovoljan koliko posla ima te da mu je, kao i većini privatnika, veliki izazov radno vrijeme ograničiti na osam sati na dan kada bi imao što raditi i 12 sati.

»Trenutačno radim od jutra do mraka, ali pokušavam to svesti na 9 do 10 sati. Za sada radim sam, ali imam neke prijatelje koji mi uskaču u pomoć po potrebi. Bogu hvala, posla ima«, navodi Kujundžić.

Na pitanje što ga je inspiriralo za ovako neobičan naziv firme, Kujundžić kaže da je htio nešto jedinstveno, drukčije.

»Tražio sam neko ime, ali nisam našao ništa smisleno i slobodno. Onda sam primijetio da mnoge firme nose ime po životinjama. Tražio sam neku neobičnu životinju i došao sam do gaviala. To je vrsta krokodila, najružniji što postoji i nema nikakve veze s metalom«, smije se Kujundžić.

J. D. B.

8. Dani Antuna Gustava Matoša

Putovanje s Matošem u Đakovu i Subotici

Program pod naslovom *Putovanje s Matošem*, prigodom obilježavanja 110. godišnjice smrti **Antuna Gustava Matoša** (17. 3. 1914. – 17. 3. 2014.) bit će održan u srijedu, 20. ožujka, u HKC-u *Bunjevačko kolo* u Subotici, s početkom u 19 sati. Program podrazumijeva: predstavljanje novog izdanja prve Matoševe knjige *Iverje* (Osijek/Subotica/Mostar, 2023.) i knjige izabranih stihova A. G. Matoša *Domovini iz tuđine* (Subotica, 2023.); projekciju dokumentarnog filma *Ja sam dakle Bunjevac podrijetlom, Srijemac rodnom i Zagrepčanin odgojem* i multimedijalni performans *Voyage s Matošem* Književno-teatarskog kružoka HKC-a *Bunjevačko kolo* Subotica (dramatizacija i režija **Nevena Baštovanović**; sudjeluju: **Zoltan Sič**, **Vedran Peić** i Nevena Baštovanović; glazbu odabrala **Emina Tikvicki**).

Inače, program *Putovanje s Matošem* bit će održan večeras (petak, 15. ožujka) u Đakovu, u kinu Hrvatskog doma Đakovo, čime ujedno počinju ovogodišnji, 8. Dani Antuna Gustava Matoša.

Organizatori ovog programa su Srednja strukovna škola Antuna Horvata iz Đakova i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice u suradnji s Centrom za kulturu Đakovo, Društvom hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Osijek, i Općinom Tovarnik.

Pokrovitelji 8. Dana Antuna Gustava Matoša su Ministarstvo kulture i medija Hrvatske, Vukovarsko-srijemska županija i Općina Tovarnik.

In memoriam:
Pavle Pejčić
(1954. – 2024.)

U nedjelju, 10. ožujka, u Vajskoj je nakon teške bolesti preminuo Pavle Pejčić, kulturni i politički djelatnik hrvatske zajednice u Vajskoj i donjem Podunavlju.

Rođen je 15. lipnja 1954. u Vukovaru, a cijeli život proveo je u Vajskoj. Bio je jedan od osnivača Podružnice Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini u Vajskoj 1990. godine, kao i Podružnice Plavna. Obnašao je dužnost tajnika prve Podružnice DSHV-a Vajska 90-ih godina. Nakon pauze Pavle Pejčić se nedavno ponovno aktivirao u DSHV-u.

Poslije političkih promjena u Srbiji 2000-te radio je na okupljanju Hrvata u tom dijelu Podunavlja i zaslužan je za osnutak i rad HKUPD-a *Dukat Vajska – Bođani* koji je osnovan 2002. godine. Bio je urednik emisije na hrvatskom jeziku *Zvuci bačke ravnice* koja se emitirala na valovima Radio Bačke u Baču. Također, bio je i član Upravnog odbora NIU *Hrvatska riječ*.

Bio je istaknuti član župne zajednice sv. Jurja u Vajskoj.

Sahranjen je 11. ožujka na mjesnom groblju u Vajskoj.

Đaković novi-stari predsjednik

SRIJEMSKA MITROVICA – Izborna skupština HKC-a *Srijem – Hrvatski dom* u Srijemskoj Mitrovici održana je 10. ožujka. Na mjesto predsjednika reizabran je dosadašnji prvi čovjek udruge **Krunoslav Đaković**. Za članove Upravnog odbora izabrani su **Ivan Barat**, **Vera**

Hrgović, Vlatko Hrgović, Bojan Kadar, Zlatko Načev, Stjepan Petrović i Ana Vrgoč. Govoreći o radu uprave na odlasku, Krunoslav Đaković posebno je istaknuo velike probleme u radu udruge koje je prouzročila korona, ali i korake koji su učinjeni na oporavku aktivnosti nakon pandemije. Istakao je i problem povrata Hrvatskog doma koji još uvijek nije riješen. Govoreći o planovima rada Đaković je naglasio kako će raditi na osnaživanju svih odjela na »dobrobit našega naroda i Crkve«. Također, svi su pozvani da svojim znanjem i idejama doprinesu budućem radu HKC-a *Srijem*.

Radni dan udruge Croart

SUBOTICA – Članovi HLU-a *Croart* održali su svoj prvi »radni dan« u 2024. godini kao aktivnosti koje se odvijaju u suradnji sa župama Subotičke biskupije, udrugama ili obiteljima. Dvadeset članova *Croarta* okupilo se u župnom domu crkve Uskrsnuća Isusovog u Subotici, gdje im je domaćin bio vlč. **Vinko Cvijin**. Bio je to drugi susret slikara *Croarta* s vlč. Cvijinom i župljanima župe Uskrsnuća Isusovog. Vlč. Cvijin u kratkom predavanju upoznao je goste s poviješću nastanka i izgradnje crkve i kapele križnog puta (kalvarije). U zahvalu za izraženo gostoprimstvo, članovi *Croarta* ostavili su župi dio svojih radova.

Hrvatska riječ i ZKVH na Novosadskom sajmu knjiga

NOVI SAD – NIU *Hrvatska riječ* i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata predstaviti će svoja najnovija izdanja na Novosadskom sajmu knjiga koji će biti održan od 18. do 25. ožujka u hali 1 Novosadskog sajma.

Predstavljanje ovih nakladnika bit će održano u četvrtak, 21. ožujka. ZKVH će s početkom u 12 sati predstaviti najnovija izdanja Godišnjaka za znanstvena istraživanja i časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*. NIU *Hrvatska riječ* predstavlja se od 13 sati s novom knjigom, zbirkom pjesama *Oće rič pisma da bude* **Anite Đipanov Marijanović** iz Monoštora.

Organizatori nastupa dvaju nakladnika su Pokrajinsko tajništvo za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama i Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice.

Ove godine u hali 1 Novosadskog sajma posjetitelji će dočekati oko 60 izlagača iz zemlje i regije, premijerna izdanja, brojne promocije i značajni popusti (i do 60 posto). Radno vrijeme bit će od 10 do 20 sati, a ulaz je besplatan.

Uskrsne izložbe u Tavankutu i Subotici

TAVANKUT – Uskrsna izložba u Tavankutu bit će otvorena u idući petak, 22. ožujka, s početkom u 18 sati u mjesnoj Galeriji Prve kolonije naive u tehnici slame. Svoje radove izložiti će članice slamarske sekcije HKPD-a **Matija Gubec**.

Otvorenje Uskrsne izložbe u Subotici, gdje će uz slammarke sudjelovati i članovi Likovnog odjela HKC-a *Bunjevačko kolo* bit će u ponedjeljak, 25. ožujka, u predvorju Gradske kuće, s početkom u 18 sati.

100. obljetnica smrti Stipana Kopilovića

BAJMAK – Povodom 100. obljetnice smrti slikara **Stipana Kopilovića**, u njegovu rodnom mjestu Bajmaku, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata idućeg petka, 22. ožujka, priređuje program posvećen ovom velikanu. Program uključuje svetu misu u 17 sati i svečanu akademiju u župnoj crkvi svetih apostola Petra i Pavla s početkom u 17.30 sati. Sudjeluju: ravnateljica ZKVH-a **Katarina Čeliković**, župnik vlč. **Robert Erhard** i povjesničar umjetnosti **Branimir Kopilović**, a nastupit će i zbor bajmačke župe pod ravnanjem **Bele Anišića**.

Stipan Kopilović rođen je u Bajmaku 24. ožujka 1877. godine, a preminuo je 13. ožujka 1924. godine u Bačkoj Topoli. Program se odvija u okviru projekta »Godine novog preporoda«.

Sjećanje na Stipu Ercegovića

BEOGRAD – Komemoracija povodom smrti filmskog i televizijskog redatelja i predsjednika ZHB-a **Tin Ujević Stipe Ercegovića** (1948. – 2023.) održana je u nedjelju, 10. ožujka, u Press centru UNS-a u Beogradu. Na komemoraciji su govorili predstavnici ZHB-a **Branka Bešević Gajić** i **Predrag Babić**.

Zajednička izložba tri subotičke umjetnice

Snagom svetog Josipa

»Od tolikih svetaca, u Josipu prepoznajemo nježnog čovjeka, uglađenog i plemenitog, onoga koji daje prednost svojoj ljepšoj polovici, Mariji. Upravo je u tome snaga sv. Josipa, kako je i naslovljena ova izložba. To su prepoznale i naše umjetnice, tri Josipe, i zato su ovom izložbom dale svojevrsni omaž ovom velikom čovjeku i svecu«, istaknuo je vlč. Dragan Muharem

Zajednička izložba tri subotičke umjetnice: **Jozefine Skenderović, Josipe Križanović i Josipe Dević** pod nazivom *Snagom svetog Josipa* otvorena je 8. ožujka u predvorju Gradske kuće u Subotici. Idući u susret blagdanu »sveca nad svecima« (19. ožujka), izložbom svojih umjetničkih djela tri nositeljice njegova imena željele su iskazati čast sv. Josipu, njegovoj posebnosti, poniznosti i samozatajnosti.

Različitim izrazima s istom željom

Različiti su umjetnički izrazi ove tri umjetnice, no ono što im je isto (osim imendana) svakako je ljubav prema umjetnosti u kojoj svoja djela stvaraju spretnim i vrijednim rukama.

Osim svojih slika i ukrasa od slame, Jozefina Skenderović na ovoj izložbi predstavlja četiri krune od kojih je jednu napravila za subotičku *Dužijancu* 2021., a posvećena je Godini svetog Josipa. Prikazane su 22 slike Josipe Križanović koje predstavljaju retrospektivu 22 godine njezina rada – sedam ciklusa s po tri slike i jedna s likom sv. Josipa specijalno naslikana za ovu prigodu. Josipa Dević prvi puta predstavlja djela iz opusa *Bog i čovjek* koja svojom jednostavnošću u zaustavljenim tre-

nucima svakodnevna života kroz lik sv. Josipa daju prikaz neraskidive veze Tvorca i čovjeka.

Temeljna ideja i povod za zajedničku izložbu bila su, navodi Dević, njihova imena, uz odluku da akcent izložbe stave na sv. Josipa.

»Čovjeka koji je svojim talentom i svojim rukama, uz pomoć vrlo oskudnog alata u vremenu u kojem je živio, oblikovao drvo dajući mu jednu novu dimenziju. Tako smo i nas tri žene željele prikazati radove naših ruku i na neki način ostvariti poveznicu s njegovim radom, iskazujući mu na taj način čast i zahvalu kako zaštitniku tako i učitelju. Sv. Josip je svetac od koga možemo naučiti kako svojim radom, strpljenjem, poniznošću, nadasve vjerom i pouzdanjem u Gospodina možemo biti hranitelji, branitelji, snaga i zaštitnici svojih obitelji«, kaže ona, dodajući da je izložba realizirana u organizaciji Udruge *Hrid* (Hrvati izvan Domovine), koju je osnovala koncem prošle godine, a s ciljem okupljanja naših ljudi kako bi svojim radom i stvaralaštvom radili na očuvanju jezika, kulture, baštine...

Izložbu je otvorio vlč. **Dragan Muharem** ističući kako u središtu ovog događaja nisu umjetnice, čak ni izložena djela, nego osoba svetoga Josipa.

»Vrlo je vjerojatno da je ovaj naš događaj jedinstven u gradu, možda i u cijeloj zemlji i šire, gdje svoju naklonost ne skrećemo prema nježnijem i ljepšem spolu, kako dolikuje ili se očekuje, nego prema jednom zanatliji, majstoru, radniku. Kada uđete u bilo koju našu crkvu i pronađete kip sv. Josipa, ugledat ćete prizor muškarca koji drži ljljan u ruci. Ne drži čekić ili odvijač, što bi mu više priličilo, ne drži mač ili koplje, kao neki drugi sveci – nego buket cvijeća – ljljane. Od tolikih svetaca, u Josipu prepoznamo nježnog čovjeka, uglađenog i plemenitog, onoga koji daje prednost svojoj ljepšoj polovici, Mariji. Upravo je u tome snaga sv. Josipa, kako je i naslovljena ova izložba. To su prepoznale i naše umjetnice, tri Josipe, i zato su ovom izložbom dale svojevrсни omaž ovom velikom čovjeku i svecu. Jozefina Skenderović prilazi umjetnosti po onome što je sv. Josipu bilo najvlastitije – slama. Stvoritelja svijeta Josip je položio na slamu, slama mu je bila prvi doticaj s ovim našim svijetom, prva posteljina i odjeća koju smo mu dali. Josipa Križanović bogatim i živopisnim koloritom izvodi iz šutnje bijelo platno prikazujući utjelovljenost božanskog Logosa u naše konkretno podneblje. Njezini prikazi nisu samo opis tako nam dragih i poznatih prizora nego proživljena udivljenost nad kreacijom vječnog Kreatora, koji je rastao u rukama zanatlije. Josipa Dević nam prvi put predstavlja djela iz opusa *Bog i čovjek*. Ruka koja drži ruku – u ovom prikazu, u toj snažnoj ruci sv. Josipa i naša je ruka, ispružena da nas očinski vodi i utješi u ovoj dolini suza«, rekao je vlč. Muharem.

O umjetnicama

Jozefina Skenderović, rodom iz Tavankuta, umjetnošću u tehnici slame bavi se od 1979. i od tada je aktivna u radu likovno-slamarskog odjela tavankutskog HKPD-a *Matija Gubec*, čija je voditeljica od 1993. do 2022. godine. Jedna je od pokretača Prve kolonije slamarki u Tavankutu i sudionica svih dosadašnjih 38 saziva. Ono što u svom stvaralaštvu posebno izdvaja jesu krune u tehnici slame za seosku *Dužijancu* u Tavankutu i završnu proslavu ove žetvene svečanosti u Subotici. Radila je krune i za dužijance u Zagrebu, Baji, Novom Sadu i Mostaru. Najveći broj njenih kruna čuva se u župi Presveto Srce Isusovo u Tavankutu i u Muzeju Subotičke biskupije, a brojni radovi u Gradskom muzeju u Subotici, Etnografskom muzeju u Zagrebu, Muzeju Vojvodine u Novom Sadu, Svjetskom muzeju slame u Kaliforniji (SAD), te Muzeju slame Zengővárkony u Mađarskoj.

Josipa Križanović, rođena u Subotici, sklonost prema crtanju i slikanju pokazuje od školskih dana. Unazad 20 godina aktivno slika, izlaže, sudjeluje na likovnim kolonijama i humanitarnim akcijama u Srbiji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Mađarskoj. Članica je više likovnih udruženja, te dugogodišnja članica likovnog odjela HKC-a *Bunjevačko kolo* i organizatorica likovnih kolonija ovog centra. Tehnika koju najrađe koristi je ulje na platnu, a tema oslikavanje Panonije. Do sada je samostalno izlagala 11 puta te priredila tri tematske izložbe: *Svi moji putovi*, *Subotički minuti* i *Panon i ja*. Dobitnica je 22 nagrade.

Josipa Dević, iz Sumartina na Braču, no Subotičanka više od 40 godina, pjesnikinja je i publicistica, a pisanjem se bavi odmalena. Uglazbljeno joj je više od 60 pjesama, od kojih je pet himni, te pjesma dočeka prigodom posjeta Svetog oca Hrvatskoj 2011. godine. Više je puta nagrađivana kao autorica teksta. Osim njegovanja lijepe riječi, veliku strast gaji prema kiparstvu kojim se bavi oko 15 godina. Materijali koje najčešće koristi su porculan, glina, modelarska glina. Do sada je imala četiri samostalne izložbe te sudjelovala na više skupnih izložbi u zemlji i inozemstvu. Njezini radovi krase brojne ustanove kulture diljem svijeta.

Autorice izložbe za ovu su prigodu donirale nove žarulje osiguravajući time adekvatnije osvjetljenje i za sve predstojeće kulturne i druge događaje u ovom prostoru.

Ovom su prigodom nastupili članovi Katedralnog zbora *Albe Vidaković* pod ravnanjem m. o. **Miroslava Stantića** i to s dvije skladbe posvećene sv. Josipu – *Josipe, o milo ime Albe Vidakovića* i *Zanatlijo tih Anzelma Canjuge*.

Izložba je prodajnog karaktera i može se pogledati još danas (petak, 15. ožujka) do 19 sati.

I. Petrekanić Sič

Dijalektalno pjesništvo bačkih Hrvata u mostarskome Osvitu

Nakon što je u Časopisu za književnost i umjetnost *Nova riječ* – dvobroj 1-2 za 2023. godinu – u cjelini *Književna susretanja* objavljen izbor suvremenog pjesništva bosansko-hercegovačkih Hrvata, među kojima su predstavljeni stihovi **Ružice Soldo**, **Mira Petrovića**, **Ivana Sivrića**, **Miljenka Stojića** i **Jose Živkovića-Soje**, u dvobroju Časopisa za književnost, kulturu i društvene teme *Osvit* Društva hrvatskih književnika Herceg Bosne u Mostaru br. 115-116 iz 2023. godine objavljena je panorama suvremenog dijalektalnog pjesništva Hrvata u Bačkoj. Riječ je o prvoj razmjenskoj institucionalnoj suradnji u području književne periodike između Hrvata iz Bosne i Hercegovine i Hrvata iz Vojvodine, što je posljedica naraslih i razvijenih suradničkih odnosa u posljednjih nekoliko godina ovih dvaju hrvatskih kulturnih prostora, navode u Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata.

Novi dvobroj *Osvita* rubriku *Poezija* u cijelosti posvećuje dijalektalnom pjesništvu Hrvata u Bačkoj (str. 5 – 34) – u njoj je, naime, objavljen panoramski prikaz suvremenog dijalektalnog pjesništva na novoštokavskoj i staroštokavskoj ikavici, hrvatskim govorima bačkih Hrvata kojima se služe Bunjevci i Šokci. Uvodni tekst – *Suvremeno dijalektalno pjesništvo među Hrvatima u Bačkoj – panorama* – potpisuje **Tomislav Žigmanov** (str. 5-8), koji je ujedno i autor izbora panorame. U njoj autor, osim što obrazlaže kriterije za izbor zastupljenih autor(ic)a u ovoj panorami, u kratkim crtama iznosi i suvremenu povijest ove vrste pjesnikovanja u književnosti vojvođanskih Hrvata, uz značajku kako je »vremenom u hrvatskoj književnosti u Bačkoj stvoreno respektabilno po opusu, suvremeno i umjetnički posve relevantno dijalektalno pjesništvo među oba štokavska hrvatska dijalekta«.

Temeljni kriterij za zastupljenost u ovoj panorami jest, kako navodi autor, »zavidna razina umjetničkoga dosega« samoga suvremenog dijalektalnog pjesništva zastupljenog u književnosti bačkih Hrvata, tako da na koncu imamo »retrospektivni prikaz onoga što, po odabiru prikazivača, čini ono najvrjednije u proteklih 50 godina« – od početaka *Natpivavanja Ivana Pančića*, knjige objavljene 1970. godine, pa do onih najmlađih – **Anite Đipanov Marijanović** i **Nevene Mlinko**.

U ovoj panorami zastupljeno je 10 autor(ic)a od kojih osmero pjesme piše na bunjevačkoj (Ivan Pančić, **Petko Vojnić Purčar**, **Vojislav Sekelj**, **Milovan Miković**,

Mirko Kopunović, **Tomislav Žigmanov**, **Željka Zelić Nedeljković** i **Nevena Mlinko** (te dvoje na šokačkoj ikavici (**Željko Šeremešić** i **Anita Đipanov Marijanović**)) i posve različitih poetika. Izbor pjesama prate i kratke biografije autor(ic)a, navode u ZKVH-u.

H. R.

9. dani ICARUS-a u Hrvatskoj

Zastupljene i vojvođansko-hrvatske teme

ICARUS Hrvatska u suradnji s konzorcijem ICARUS, Akademijom za umjetnost i kulturu u Osijeku / Centar za kulturnu baštinu i drugim partnerima organizira znanstveno-stručni skup 9. dani ICARUS-a u Hrvatskoj pod nazivom *Baština bez granica: kulturne i edukacijske prakse i nove perspektive* koji je počeo u srijedu, 13. ožujka, a završava danas, 15. ožujka. Skup se održava na Akademiji u Osijeku.

Na skupu danas sudjeluju ravnateljica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Katarina Čeliko- vić** s temom *Prezentacija kulture Hrvata u Srbiji u digitalnom okruženju* i glavna i odgovorna urednica tjednika *Hrvatska riječ* **Zlata Vasiljević** koja ima izlaganje *Hrvatska riječ i digitalni mediji*.

Ovogodišnje okupljanje organizira se u okviru projekta Kreativne Europe *AtoM– Arhivi i tragovi migracija* posvećenog dokumentiranju i istraživanju arhivske baštine

prošlih i sadašnjih migracija kao sredstva komunikacije među zajednicama, kulturama i državama. Na tragu dosadašnjih promišljanja o arhivima i baštinskim ustanovama u digitalnom okruženju, ovaj će skup biti posvećen kreativnim mogućnostima i suradničkim pristupima komuniciranja kulturno-povijesne i umjetničke baštine s na-

glaskom na aktivnosti programa Kreativne Europe i razvoja publike te primjenu digitalne kulture i alata u radu baštinskih ustanova i stručnjaka.

U okviru skupa bit će predstavljani međunarodni projekti i inicijative usmjereni na te aktivnosti AKM, umjetničke, znanstvene i obrazovne zajednice vezane uz digitalno pripovijedanje i podučavanje, umrežavanje i multimedijalno predstavljanje baštinskih izvora, digitalne kulturne i baštinske platforme te aktualne kulturne i akademske projekte, suradnje, mreže i inicijative.

H. R.

Manifestacija *Ruvom kroz korizmu*

Vaištanci u Privlaci

Mješoviti župni zbor župe sv. Jurja zajedno s djecom iz udruge HKU *Antun Sorgg* iz Vajske nastupio je 10. ožujka u Privlaci (Vukovarsko-srijemska županija) na manifestaciji *Ruvom kroz korizmu*. Naime, udruga već pet godina surađuje s KC-om *Klasje* iz Privlake, a prije dvije godine udruge su potpisale i povelju o suradnji.

Ruvom kroz korizmu je manifestacija koja se održava dva vikenda zaredom, a održana je 24. puta. Prvog vikenda izlažu se ručni radovi i održava seminar o oblačenju, a drugi vikend rezerviran je za pjevačke skupine i zborove. Zbor iz Vajske pod vodstvom kantorice **Elizabete Balog** nastupio je s tri korizmene pjesme, i to: *Narode moj ljubljani, Cjelivat ću Gospodine* i *Grešniče jadni*.

Financijska sredstva Vaištancima za autobus osigurala je Općina Tovarnik. Da se putovanje proširi na posjet Vukovaru zaslužan je vukovarsko-srijemski župan **Damir**

Dekanić. Vaištanci su ovom prigodom posjetili poznati vukovarski Vodotoranj. Velika većina njih se prvi puta popela na Vodotoranj i s vidikovca gledala svoje njive, atare.

»Hvala svim našim pjevačima koji su predstavljali našu župnu zajednicu, time smo pokazali da nas još uvijek ima na ovim područjima i da čuvamo svoje. Hvala i svim našim donatorima«, kaže predsjednik HKU-a iz Vajske **Krunoslav Šimunović**.

A. Š.

Korizmeni hod mladih

Križ je slava nad slavama

»**K**riž je slava nad slavama«, geslo je koje je 9. ožujka okupilo više od 150 mladih, koji su poput Šimuna Cirenca, Veronike, Jeruzalemskih žena i Majke Marije hodili s Isusom na putu Njegove muke. Hodočasnički križni put mladih trajao je ukupno 23 km, a započeo je okupljanjem i svetom misom u crkvi Isusa radnika u Subotici, prenosi Tiskovni ured Subotičke biskupije.

S križem u ruci hodočasnici su nastavili put do crkve Marije, Kraljice svijeta na Paliću, gdje su imali kratku pauzu, a nakon toga su se uputili do Biskupijskog svetišta Gospe od suza na Bunariću, gdje su imali zajednički ručak i kratki odmor. Posljednja postaja bila je u župi sv. Roka u Subotici.

Postaje križnog puta bile su u crkvama i svetištu, kod križeva krajputaša koji su se nalazili na unaprijed isplaniranoj ruti, kao i kada su se hodočasnici zaustavili ondje gdje križeva i crkve nema. Nositelji križa, kao i čitači postaja, izmjenjivali su se od postaje do postaje, a križ je išao od ruku mladih do ruku oca **Stjepana Vidaka** koji je i sam rekao da mu je ovo prvi put da hodočasti i nosi križ, te ga je i on poput mladih dio puta nosio sa širokim

Biskupijski križni put mladih

Oko 150 mladih iz župa Srijemske biskupije, zajedno sa svojim župnicima, 9. ožujka sudjelovalo je na šestom biskupijskom križnom putu mladih. Pridružila se i skupina mladih iz Novog Sada (Subotička biskupija) s kapelanom župe Preslavnog Imena Marijina vlč. **Nebojšom Stipićem**, te mladi iz Beograda (Beogradska nadbiskupija). Mladi su se okupili u crkvi svetišta gdje je započela pobožnost Uvodnom molitvom, nakon čega su do

prve postaje križ ponijeli srijemski biskup mons. **Fabijan Svalina** i biskup u miru mons. **Đuro Gašparović**.

Mladići iz 14 župa nosili su križ od postaje do postaje po tekijskoj Kalvariji, a razmatranja na svakoj postaji čitali su mladi također iz različitih župa. Pjevanje je animirao zbor mladih predvođen s. **Cecilijom Tomkić**. Udruga mladih *Prijatelji nade* napose se zauzeto uključila u organizaciju i realizaciju samog događaja, što je na neki način bio njihov i debitantski »nastup« u ovakvim biskupijskim događanjima.

Od posljednje postaje natrag do crkve križ je ponio povjerenik za pastoral mladih Srijemske biskupije vlč. **Dušan Milekić**, zajedno sa s. Cecilijom. Po svršetku križnog puta uslijedilo je slavlje sv. mise, koju je predvodio srijemski biskup Svalina.

Nakon mise mladi su se okupili u pastoralnom prostoru svetišta, na okrepu i druženje, te katehezu o duhovnim zvanjima, budući da je u Srijemskoj biskupiji u tijeku Godina molitve za duhovna zvanja. Dirljivo i iskreno svjedočanstvo vlastitog životnog puta i rasta u vjeri, te svog duhovnog poziva, iznio je vlč. Milekić, ohrabrivši mlade da se ne boje i da ne misle da je svećeništvo ili redovništvo samo za neke savršene i najsvetije među nama već da Bog itekako djeluje i računa na nas slabe i grešne, kako bi po nama darivao sebe svijetu.

Prema: TU Srijemske biskupije

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Oni koji slušaju Krista

osmijehom. Ovaj put križa u obliku hodočašća mladima je veliko i poticajno svjedočanstvo vjere, kako osobne tako i vjere crkve. Hodočasnici su imali priliku za duhovne razgovore, za ispovijed, za susret čovjeka s čovjekom, i čovjeka sa samim Isusom u Euharistiji. Zaključak mnogih mladih bio je da se nitko ne bi bunio sve i da je ruta malo dulja.

Hodočasnički križni put mladih organizirao je Pastoral mladih Subotičke biskupije na čelu s povjerenikom vlč. **Dušanom Balaževićem**, a njima su se pridružili i gosti iz Iloka i Valpova, kao i postulanti karmelskog samostana iz Sombora, te svećenici i redovnici Subotičke biskupije.

R. D.

Devetnica u čast sv. Josipu

Devetnica u čast sv. Josipu započela je 11. ožujka i traje do samog blagdana – 19. ožujka u župi sv. Roka u Subotici. Okvirna tema ovogodišnje devetnice je: »Godina molitve – o molitvi u Katekizmu Katoličke Crkve – Kako je molio sv. Josip«. Svaku večer u 17 sati je pobožnost, dok je u 17.30 sveta misa, propovijed i litanije sv. Josipa. Tijekom devetnice 18. ožujka bit će i blagoslov trudnica.

Duhovna obnova u Baču

Duhovna obnova u župi sv. Pavla u Baču bit će održana od danas, 15. do nedjelje, 17. ožujka s temom »Daj meni svoje brige«, a predvodi ju don **Darijo Čorić**, svećenik Splitsko-makarske nadbiskupije.

Pobožnost križnog puta na subotičkoj kalvariji

17. ožujka, 15 sati – križni put predvode mladi

22. ožujka, 20 sati – križni put sa svijećama

24. ožujka, 15 sati – križni put predvode obitelji

29. ožujka, 10 sati – Veliki petak

Kako nam je Uskrs sve bliže, tako nas i liturgijska čitanja sve konkretnije podsjećaju na Kristovo spasenjsko otajstvo, ali i na kršćanske vrijednosti koje ne smijemo zaboraviti kao vjernici. Donijeli smo mnoge odluke o obraćenju, molitvi, željeli smo mnogo raditi na sebi na početku korizme. No, kako vrijeme odmiče sve nam je teže, kušnje su sve veće, ne uspijevamo uvijek, naše slabosti ponekad pobjeđuju naše želje. Ali, kršćanski živjeti znači boriti se, pobjeđivati sebe, pa i kad padneš, nastaviti boriti se i ustrajati na putu obraćenja. Naravno, to možemo samo uz Božju pomoć, uz molitvu. Zato je vrijeme korizme vrijeme obraćenja i molitve, jer jedno bez drugoga ne može ići. Riječju, to je vrijeme borbe koja se vodi cijeloga života, a korizma je samo jedan njezin mali dio, samo jedan podsjetnik da ne prestanemo raditi na sebi, da ne prestanemo živjeti za vječnost.

Utjelovio se radi našeg spasenja

Isus, Sin Božji, utjelovio se kako bi svijetu donio spasenje. Mogao je Svemogući Bog spasiti svijet na različite načine, ali je htio uzeti ljudsku narav, postati ljudima u svemu sličan osim u grijehu. Tako je Bog i spasenje koje donosi čovjeku postalo bliskije. Krist kroz svoju ljudsku narav, kroz svoje čovječstvo ide prema onom božanskom, koje pobjeđuje zlo.

U Poslanici Hebrejima stoji: »Krist je u dane svoga zemaljskog života sa silnim vapajem i suzama prikazivao molitve i prošnje Onomu koji ga je mogao spasiti od smrti. I bi uslišan zbog svoje predanosti: premda je Sin, iz onoga što prepati naviknu slušati i, postigavši savršenstvo, posta svima koji ga slušaju začetnik vječnoga spasenja« (Heb 5,7-9). Kada se približio čas, Krist je znao što ga čeka. Budući da je bio čovjek,

njegova je ljudska narav osjetila strah pred strašnom mukom koja ga očekuje, ali božanska je znala da je to ono što je potrebno, zbog čega je došao među ljude, te da će se Bog po svemu tome proslaviti. On u Maslinskom vrtu ne moli zato što ne želi da se dogodi ono što se ima dogoditi, nije se predomislio, nego iz svoje ljudskosti traži hrabrost u svome božanstvu, povjerava se Ocu siguran da želi ispuniti njegovu volju.

Želimo li biti spašeni?

Njegova savršena žrtva postaje izvor spasenja, ali ne svima, nego onima koji ga slušaju. Znamo da Bog želi spasenje svih ljudi, ali ga ne nameće. Sin Božji se žrtvovao za cijeli svijet, ali čovjek može odbiti biti spašen. I baš kao što sveti pisac piše Hebrejima, Krist je začetnik spasenja onima koji ga slušaju. U današnje vrijeme velika je razlika između onih što se zovu kršćani i onih koji stvarno Krista slušaju. Vrijeme pripreme za Uskrs je vrijeme koje nas poziva da se preobrazimo iz »samo kršćana« u one koji uistinu slušaju Krista. Previše smo zapeli u običajima i tradicijama, u svjetovnom i ugodnom, u toleriranju i liberalnosti. Suviše smo razvodnili poruku spasenja i smisao kršćanstva. I tako, malo-pomalo, iako smo kršćani, udaljili smo se od Krista toliko da ga sve slabije čujemo, a tako smo se udaljili i od spasenja. Ove nas riječi poslanice zovu da se vratimo Kristu, da prihvatimo spasenje, bez kompromisa, bez ikakvih ustupaka ovome svijetu. To je borba koju možemo dobiti jedino ako je budemo s Kristom vodili, to je put obraćenja, koji nije lagan. Na njemu se pada, ali i ustaje, jer Krist poznaje dobro ljudsku narav i zato je strpljiv s nama; zato nam želi pomoći da stignemo do vječnosti, ako prihvatimo njegovu ponudu i krenemo za njim.

Bajski put

Od gradskog sokaka do salaša

Foto: Povijesni arhiv Sombor – gradski dio Bajskog puta, 1901.

**Vojvođansku ulicu, Gakovački put
i Nenadić stari Somborci, posebno
oni »od našeg svita«, i dalje zajedno
zovu Bajski put**

Mnogo dulje od službenih naziva ulica, salaša, dijelova gradova, putova koji se često mijenjaju kako se mijenjaju društvene i političke prilike, među običnim svijetom žive nazivi koji su dani generacijama prije ovih koje danas žive. Takva je Vojvođanska ulica, Gakovački put i Nenadić. Stari Somborci, posebno oni »od našeg svita«, i dalje sve to zajedno zovu Bajski put. Stari je to naziv ostao iz vremena kada je ta cesta bila veza s Bajom (danas grad na jugu Mađarske). Današnja Vojvođanska ulica, koja počinje od raskrižja kod Hrvatskog doma, mijenjala je imena. Zvala se i Ferenc Rákóczi, pa Kralja Petra I., pa Žarka Zrenjanina. Jasno, kako su se mijenjale politike i države. Ono što se danas podrazumijeva pod Gakovačkim putom, a to je dio od pruge do salaša Nenadić, do prije pedesetak godina bio

je tek s nekoliko raštrkanih salaša, a danas je to gusto naseljeno predgrađe Sombora. U nastavku Bajskog puta salaši su koji se službeno zovu Nenadić. Ali u dobrom dijelu »našeg svita« ostalo je: Bajski put, Bajčani, prošćenje na Bajskom putu, »idem na Bajski put«, »radim zemlju na Bajskom putu«, »udala se na Bajski put«...

Varoški dio

Današnja Vojvođanska ulica u starom, onom predratnom Somboru bila je gospodska ulica, s predratnim vilama viđenih Somboraca. Dio tih vila ostao je i danas, ali je dio ulice nepovratno izgubio svoj nekadašnji sjaj, a niz lijepih kuća nekoliko puta prekinut je novim višekatnicama koje se ne uklapaju ni izgledom ni visinom u široku ravničarsku ulicu. U toj ulici, a nešto više u onima koje izlaze na nju, kuće su kupovali imućniji salašari, najviše s Nenadića. Običaj je bio da se stariji salašari sele u varoš, a gospodarstvo nastavljaju voditi mlađe generacije. Na žalost, pri kraju XX. stoljeća počelo se događati da se obitelj odseli u varoš, a salaš ostane pazan.

Na Bajskom putu, onom u gradskom dijelu, kod somborskih Bunjevaca polovicom XX. stoljeća bila je popu-

Salaš na Bajskom putu, 1939.

larna »cukrazna« (slastičarna) u kojoj su se naručivale svatovske torte s prženim šećerom. Bunjevački običaj je da se u svatove nosi torta, bez obzira s koje strane su rođaci i koliko su bliski. Torte se nisu pekle kod kuće, nije ih tada bilo za kupiti u trgovinama, već su se poručivale u »cukrazni«. Mogao se odnijeti materijal, a moglo je i bez toga, ali je cijena bila veća. Do 80-ih godina prošlog stoljeća moda je bila da se nose torte od prženog šećera, poručivali su se golubovi, korpa s ružama, a kumovi su često nosili tortu na kojoj je od prženog šećera napravljen cijeli salaš ili crkva.

Nenadički dio

Nenadički dio Bajskog puta danas je obilježen pločom na ulazu i izlazu iz tog dijela salaša. Salaši su lijevo i desno, u nekoliko redova, uz cestu koja vodi ka Gakovu, Rastini, pa dalje ka, prije nekoliko godina, otvorenom graničnom prijelazu s Mađarskom koji je najkraći put od Sombora do Baje. Išla je tom trasom nekada i pruga, ali od nje više nema ni tračnica ni pragova.

Bajčani, kako su drugi salašari nazivali one s Bajskog puta, bavili su se poljoprivredom, a u ataru oko njihovih salaša je oko 700 hektara kvalitetne zemlje. Od drugih salaša izdvajalo ih je to što su se uspješno bavili uzgojem lubenica, a tržište im je i

u vrijeme kada se išlo kolima i konjima bilo šire područje Bačke.

Bajčani više nemaju školu, zatvorena je krajem XX. stoljeća i to poslije skoro 150 godina. Nitko ih nije pitao, doživjela je njihova škola sudbinu većine salašarskih škola koje više ne postoje.

Prije skoro jednog stoljeća, 1929. godine, Bajčani su saznali kapelu Imena Marijina, čiji se blagdan slavi 12. rujna, a to je proštenje na Bajskom putu. Zadržao se običaj da tada svaki salaš ima goste na misi i kasnije na užni (ručku).

Nisu Bajčani bježali ni od politike. U novije vri-

jeme bili su među osnivačima DSHV-a, a prije jednog stoljeća među ovim salašarima bilo je članova Hrvatske republikanske seljačke stranke, koja kasnije mijenja ime u Hrvatsku seljačku stranku. Upravo je Bajčanin **Antun Matarić**, ponesen idejama Hrvatske seljačke stranke, odigrao značajnu ulogu u osnutku Hrvatskog kulturnog društva *Miroljub* koje je osnovano nakon raskola u *Bunjevačkom kolu*. Bajčani su i najduže bili na čelu hrvatskog kulturnog društva u Somboru.

Z. V.

Bajčanke u svilenom ruvu, 1930.

O prezimenima bačkih Hrvata (LXXIV.)

Vukobrankovići (Vuko de Branko)

Sredinom 18. st. Subotica, Sombor i Novi Sad izrasli su u povijesne pozornice, koje se po značenju mogu mjeriti s talijanskim gradovima-državicama. Subotica je 1743. zaslugom isluženih graničara Hrvata dobila status povlaštenog komorsko-kraljevskog trgovišta. Novi Sad (1748.) i Sombor (1749.) postali su slobodni kraljevski gradovi, čemu su također doprinijeli Hrvati. U Subotici, Somboru i Novom Sadu odvijao se u narednim desetljećima gotovo sav politički život Bačke, sve do 1918. U nizu hrvatskih obitelji, koje su se javljale na političkoj sceni u Bačkoj, izdvajaju se, gotovo zaboravljeni, **Vukobrankovići**.

Bugarski korijeni

Povijest Vukobrankovića počinje s izvjesnim **Bogdanom**, čiji korijeni sežu iz Čiprovca. Čiprovac je tijekom 17. st. zahvaljujući aktivnosti bosanskih franjevac izrastao u centar katolicizma u Bugarskoj. Poslije pada Beograda pod Austrijance 6. IX. 1688. katolički Bugari su se dignuli na ustanak. Vukobrankovići su vjerojatno sudjelovali u čiprovačkom ustanku. Međutim, poznato je samo da je habsburški car **Leopold I.** proglasio Bogdana i njegovu obitelj plemićima poveljom izdanom 18. IX. 1688. Plemstvo su pored Bogdana dobili njegovi sinovi **Šimun** i **Ivan**, te kći **Marija** i sestra **Agata**. Plemićka povelja je objavljena na skupštini Transilvanske kneževine u Gyulafehérváru (Alba Iulia, Rumunjska).

Prijelaz u Bačku

Bogdanov sin **Šimun** bio je oženjen **Marijom Stanislavić**, koja je dolazila iz iste obitelji, koja je iznjedrila više katoličkih biskupa, među kojima su: **Filip Stanislavov**, nikopoljski biskup (1649. – 1662.), sastavljač *Abagara*, prve tiskane knjige na bugarskom jeziku, te **Nikola Stanislavić**, čanadski biskup (1740. – 1750.). Šimun je imao trojicu sinova: **Bogdana**, **Nikolu** i **Pavla**. Pavle je rođen u Krajovi. Stekao je svjetsko obrazovanje uz pomoć ujaka Nikole Stanislavića. Završio je bogosloviju u Rimu. Bio je kanonik u čanadskoj biskupiji, te vršački župnik i dekan. Bogdan ml. je imao sinove **Ivana** i **Antuna**. Ivan je umro u Somboru 1781. u 63. godini života. Imao je sina **Pavla** (ro-

đen oko 1754. ili 1761.), koji se oženio **Terezom Parčetić** (vj. 13. XI. 1780.). Pavle je umro 9. X. 1800. u 46. godini života (kako piše u matici umrlih) u Somboru.

Antun i Franjo Vukobranković

Stariji Pavlov sin **Antun Vukobranković** (1785. – 1829.) rođen je u Somboru 17. IV. 1785., a umro je u Novom Sadu 23. XII. 1829. Posvetio se školi. Bio je školski drug **Milovana Vidakovića** (1780. – 1841.), koji se smatra začetnikom srpskog romana. Mlađi sin **Franjo Vukobranković** (1791. – 1843.) je postao gombar. Oženio je 7. II. 1814. **Tereziju Horváth** u Novom Sadu. Na popisu ugarskih plemića 1841. zabilježen je kao stanovnik Novog Sada. Poslije je oženio **Mariju** (negdje Amalija) **Greguss**. S njom je imao sina **Stjepana Gustava**, koji je prerano umro (oko 1828. – 1830).

Nikola Vukobranković

Najvažniji predstavnik obitelji u 18. st. je novosadski senator **Nikola Vukobranković** (oko 1703. – oko 1763.), koji se može porediti s **Martinom Parčetićem** iz Sombora i **Stipanom Vojnićem** iz Subotice. Darovao je 175 forinti za oslobođenje Novog Sada od županijske vlasti. **Vasa Stajić** naziva Nikolu prvakom novosadskih Hrvata: »Mislimo da Nikolu Vukobrankovića smijemo nazvati Hrvatom, iako je on jedanput zabilježen kao natione *Ciprianus*, a drugi put kao Dalmata. Ovo *Ciprianus*, mislimo, znači Čiprovčanin. Ono valjda kaže samo toliko da je Nikola de Vuko et Branko došao u Vojvodinu iz Čiprovca, s Bugarima katolicima koje su vodili bosanski franjevci«. Nikola je ostavio iza sebe sinove **Josipa** i **Ladislava**, koji su dobili 1765. potvrdu o plemstvu. Josip je imao sinove **Karla Norberta** i **Ivana Nepomuka Maksimina**. Josip i njegovi sinovi su 1828. dobili potvrdu o plemstvu.

Bečani

Ivan Nepomuk Maksimin je izgleda identičan Ivanu Vukobrankoviću (r. u Beču 1805.), pripadniku ugarske kraljevske plemićke garde. Vjerojatno je to isti onaj dvorski službenik **Johann Vukobranković** (1805. – 1870.), čiji grob se nalazi na Centralnom groblju (Zentralfriedhof) u Beču. Johannov sin **Hermann Vukobranković**, također dvorski službenik (1859. – 1907.), bio je otac velike austrijske novinarkе **Milice Vukobranković** (1894. – 1973.).

Zajedništvo obitelji Piuković

Marija i **Andrija Piuković** imali su dva sina koja su i nakon ženidbe ostala sa svojim obiteljima živjeti s roditeljima. U takvoj zajednici živjeli su najprije na salašu na Hrvatskom Majuru, da bi se 70-ih preselili u Suboticu i opet nastavili živjeti zajedno u velikoj obiteljskoj kući. Osim zajedničkog života, obitelj Piuković sa salaša je donijela i način života koji su imali ondje te su gotovo svakodnevno održavali vezu s imanjem koje im je ostalo na Hrvatskom Majuru, što je i za to vrijeme bilo nesvakidašnje, priča nam vlasnik fotografije i jedan od unuka Andrije i Marije **Marinko Piuković**.

Fotografija s unučadima i snahama

Stariji sin **Grgo** oženio je **Dominiku**, s kojom je dobio četvero djece, a mlađi **Josip Lorku**, koja mu je rodila dvoje djece.

Na fotografiji se vide majka i dida sa snahama i petero od šestero unučadi koliko su ih imali, jer najmlađe unuče tad još nije bilo rođeno. Kraj dide stoji Dominika, čija djeca su **Jelena**, **Marinko** i **Ivan**. Uz majku je druga snaha Lorka, a ispred nje su njezina djeca **Ivan** i **Antun** (posljednji s desne strane, umro je s 8 godina). Nekoliko godina nakon nastanka fotografije rođena je i **Antonija**.

Fotografija je snimljena u Subotici, ispred obiteljske kuće nakon što su se majka i dida doselili u grad. Na fotografiji nedostaju sinovi Grgo i Josip, koji su, kako nam objašnjava Marinko, najvjerojatnije za to vrijeme bili na poslu.

»Očevi su nam se zaposlili u *Birografici* u Subotici što je bio glavni razlog našeg preseljenja sa salaša u grad, da oni ne bi putovali svakoga dana na posao. Prvo su došli stric i strina '72., pa su '73. dio kuće kupili moji roditelji, a majka i dida su došli nakon nas '74.«, priča Marinko Piuković.

Odlasci na salaš

On kaže kako mu je ova fotografija veoma draga, jer su na njoj unučad s majkom i didom s kojima su proživjeli cijelo djetinjstvo. U sjećanju mu je posebno draga slika, kaže, kako ih majka i dida vode na salaš.

»Svi smo rođeni na salašu i prve godine svojih života smo ondje proveli. Odrastali smo skupa, u istom dvorištu i takav način života gdje su na istom mjestu živjeli i majka i dida, i moji roditelji i striko i strina s njihovom djecom smatram jedinstvenim, naročito jer smo to sve nastavili i preseljenjem u grad. Mi smo svi i danas veoma povezani, a za to su puno doprinijeli i majka i dida. Sjećam se kad smo se preselili u grad da su nas oni gotovo svakodnevno vodili s njima na salaš. Dida bi ustao rano, upregao čilaše Zlatana i Vihora, stavio balu slame u špediter na koju bismo mi posjedali i polako bismo krenuli k salašu đurđinskim putom uz prugu, a pratio bi nas ker Cigo, koji je također s nama doš'o sa salaša. Išli smo na salaš po hranu za stoku koju smo prenijeli u grad. Imali smo svašta, konje, svinje, pilež, a između ostaloga i kravu od čijeg mlijeka je mama pravila sir, a mliko se od kuće prodavalo«, priča Marinko.

Odlasci na salaš u ovom obliku prestali su '78. kada je u obitelji kupljen prvi traktor. Marinko kaže, tad se sve ubrzalo i ova idilična slika zajedničkih odlazaka na salaš s majkom i didom je iščezla. Poklopilo se to i s početkom školovanja unučadi.

Obitelj Piuković i dalje održava salaš na Hrvatskom Majuru koji im sada služi za bijeg iz grada i obveza, a na istoj adresi u Subotici i dalje žive braća Grgo i Josip sa svojim suprugama. Sada oni ondje dočekuju svoju djecu i unučad. Kako kaže Marinko, nepisano pravilo je da se u obiteljskoj kući okupljaju nedjeljom na kavi.

J. D. B.

Nastavljeno virtualno druženje Čakovca i Subotice

Usnulo kraljevstvo Kralja Tomislava

Unazad nekoliko godina, III. Osnovna škola iz Čakovca i Osnovna škola *Matko Vuković* iz Subotice u organizaciji knjižničara **Dražena Ružića** iz Čakovca i **Bernadice Ivanković** iz Subotice uspješno surađuju. Ta suradnja nije samo doprinijela prijateljstvu između dvaju mjesta već je rezultirala i raznim projektima. Cilj ovih projekata je upoznavanje dva različita kraja kroz povijest, kulturu, tradiciju i druge aspekte. Ovi susreti učenika odvijaju se u online atmosferi, a s nadom da će u svibnju doći do njihovog susreta uživo, prvo u Čakovcu a potom i u Subotici.

Tako je prošlog tjedna u sklopu projekta »Prijateljstva bez granica« održan još jedan virtualni sat učenika ove dvije škole. Ovoga puta sat su održali vršnjaci iz Čakovca. Budući da je fokus ove godine na upoznavanju povijesti Grada Čakovca i istaknutih ličnosti, tema susreta je bila »Usnulo kraljevstvo Kralja Tomislava«.

Grad Čakovec ima bogatu povijest i značajnu kulturnu baštinu. Nalazi se u najsjevernijem dijelu Hrvatske, u Međimurskoj županiji, između rijeka Mure i Drave. Ovdje su se kroz povijest smjenjivali različiti vladari, a posebno su značajni **Zrinski**, hrvatski banovi, borci protiv Osmanlija, graditelji, pjesnici i ljubitelji umjetnosti. Stari grad Čakovec (poznat i kao »Stari grad«) je kulturno-povijesni spomenik u Međimurju, a danas je dom Muzeja Međimurja Čakovec. Osim toga,

Čakovec ima knjižnicu, kazalište i brojne kulturne događaje, uključujući tradicionalni sajam u kolovozu i godišnju izložbu automobila u svibnju.

Ova suradnja između škola i knjižnica stvara mostove između dvaju mjesta, omogućava učenicima da nauče o različitim kulturama i tradicijama te promiče prijateljstvo bez obzira na granice.

H. R.

Održana Općinska smotra recitatora *Pjesniče naroda mog*

Danas na zoni nastupa šest recitatora

S prvim znacima proljeća počinju i smotre recitatora, baš kao vjesnici ljepšeg vremena. U njima mnogi uživaju, što zbog prekrasnih pjesama što zbog odličnih izvedbi.

Proteklog tjedna, 7. ožujka, je u čitaonici Gradske knjižnice Subotica održana 35. Općinska smotra recitatora *Pjesniče naroda mog* na kojoj je sudjelovalo čak 93 recitatora s teritorija Grada Subotice, podijeljenih u tri dobne skupine: mlađu (učenici od 1. do 4. razreda osnovne škole), srednju (učenici od 5. do 8. razreda osnovne škole) i stariju (srednjoškolci). Među njima su bili i recitatori koji su kazivali poeziju na hrvatskom jeziku. Njih šestero je odlukom stručnog povjerenstva poslano na narednu razinu natjecanja, zonsku smotru, koja se danas održava u Subotici.

To su:

Mlađi uzrast:

Magdalena Kujundžić (OŠ *Matko Vuković*, Subotica)

Emilia Tonković (OŠ *Ivan Milutinović*, Subotica)

Stariji uzrast:

Sara Ileš (Srednja medicinska škola, Subotica)

Nađa Perović (KD *Ivan Antunović*, Subotica)

Barbara Piuković (Hrvatska čitaonica, Subotica)
i **Marijan Rukavina** (Hrvatska čitaonica, Subotica).

Danas se oni natječu s najboljim recitatorima iz Apatina, Sombora, Bačke Topole, Ade, Sente i Malog Idoša. Ako i danas budu odabrani za najbolje na ovoj razini smotre, sudjelovat će na Pokrajinskoj smotri recitatora *Pjesniče naroda mog* koja će biti održana u Sečnju od 19. do 21. travnja.

I kako sada ne biti veseo. Dok se vani budi proljeće i buja priroda, divno je uživati i u unutarnjem proljeću, prekrasnim izvedbama i razvoju naših recitatora.

B. I.

Hrckov spomenar

ZOVEM SE: **Nisa Jović**

IDEM U ŠKOLU: OŠ *Ivan Milutinović*, Subotica – 2. razred

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI: nemam

VOLIM: igrati se

NE VOLIM: ljetnju

U SLOBODNO VRIJEME: igram se

NAJ PREDMET: matematika

KAD ODRASTEM ŽELIM BITI: slastičarka

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga.
Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmorojesečnog djeteta i pomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdajem višenamjenski poslovni prostor u BiH, RS Srpska, Istočno Sarajevo u centralnoj gradskoj »A« zoni na šetnici Dr. M. Lazića, veličine 100 m² + 35m², idealan za predstavništvo kompanija, organizacija ureda ili automatskih kazina iz Srbije, Hrvatske, Mađarske. Kontakt email: lindov@yahoo.com ili viber: +964-781-891-68-75.

Prodaje se trobozdni plug (14 cola) obrtač *regent* fiksno s predplužnjacima i 2 crtala i 2 kotača u radnom stanju (2.200 eura). Telefon: 064-228-11-00.

Potreban konobar ili konobarica za rad u sezoni na Pelješcu. Osigurana je hrana, smještaj, plaća je po dogovoru. Kontakt osoba Jasmina Kušić +385-99-5977155.

SOMBOR - Prodajem kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 025-5449220; 064-2808432.

Potrebne njegovateljice s europskim papirima za njemačku agenciju. Prijava na zdravstveno osiguranje dok radite. Ne plaćate proviziju. Plaće su za slabije znanje njemačkog jezika od 1.500 eura, a za bolje od 1.800 pa više.

Ja sam uz vas 24 sata dok ste na šteli. Sva pitanja i prijave možete poslati putem WhatsAppa ili Vibera. +381-63-708-05-60. Budite i vi dio našeg tima. Jovanka

Prodajem poljoprivredno zemljište, parcele broj 33565/1 i 33564 k.o. Donji Grad, za 8.500 eura/jutro. Kontakt 064/3758889.

Izdajem u najam poslovni prostor – 320 m², uži centar – Apatin – Ulica svetog Save 25
Pogodno za auto salon ili trgovinu. Ukupna površina s dvorišnim dijelom – 700 m²
Tel: 063/738-97-85

Prodajem njivu u Mišićevu površine 2 katastarska jutra, 14.000 eura. Informacije na telefon 064/300 76 14.

Prodajem nepokretnost površine 4.516 m² u Rudanovcu u okviru Nacionalnog parka »Plitvička jezera«, po cijeni od 165.829,00 eura. Informacije na telefon 063/888 71 34.

Prodajem mrežice za mlade voćke 270 komada, veličine 56 cm x 20 cm. Cijena 30 din/kom. Telefon: 064/9738601.

Temeljem članka 63. Zakona o planiranju i izgradnji (*Službeni glasnik RS*, br. 72/09, 81/09-ispravak, 64/10, 24/11, 121/12, 42/13-US, 50/13-US, 98/13-US, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19, 9/20, 52/21 i 62/23) i članka 89. Pravilnika o sadržini, načinu i postupku izrade dokumenata Prostornog i urbanističkog planiranja (*Službeni glasnik RS*, broj 32/2019), Tajništvo za građevinarstvo obavještava zainteresirane građane da će biti održana:

JAVNA PREZENTACIJA URBANISTIČKOG PROJEKTA

Urbanističko-arhitektonske razrade lokacije za izgradnju objekata za privremeno skladištenje neopasnog otpada na k. p. br. 23144/1 K. O. Stari grad u Subotici

(naručitelj projekta – Tahir Đukatani, Subotica)

Zainteresirane pravne i fizičke osobe mogu izvršiti uvid i dobiti informacije o Urbanističkom projektu od 22. do 28. ožujka 2024. godine, svakog radnog dana od 8 do 12 sati, u Tajništvu za građevinarstvo, Stara gradska kuća, Trg slobode 1, ured br. 204.

Urbanistički projekt se može pogledati i na službenoj internetskoj stranici Grada Subotica www.subotica.ls.gov.rs u rubrici Građevinarstvo – Javni uvid.

Stručni obrađivač predmetnog Urbanističkog projekta je Javno poduzeće za upravljanje cestama, urbanističko planiranje i stanovanje, Subotica.

Primjedbe i sugestije na planirana rješenja tijekom javnog uvida mogu se u pisanoj formi dostaviti Tajništvu za građevinarstvo (Uslužni centar, šalter 8 ili 9), od 22. do 28. ožujka 2024. godine.

Osoba ovlaštena za davanje potrebnih obavijesti o javnoj prezentaciji je Katarina Buljovčić.

Sve primjedbe prispjele u zakonskom roku bit će dostavljene Komisiji za planove.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz *Hrvatske riječi* koji

VAŽI DO 12. 3. 2024.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priložen kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*. Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

HRT

Emisije programa za Hrvate izvan RH emitiraju se ponedjeljkom, utorkom, srijedom i četvrtkom na Drugom programu HTV-a poslije 18 sati i to prema sljedećem rasporedu:

- ponedjeljak u 18 sati i 20 minuta – dokumentarni film o Hrvatima izvan RH
- utorak u 18 sati i 20 minuta – *Glas domovine*
- srijeda u 18 sati i 20 minuta – *Pogled preko granice* – Hrvati u BiH
- četvrtak u 18 sati i 10 minuta – *Globalna Hrvatska*

Emisije se repriziraju ponedjeljkom i srijedom (dokumentarni filmovi o Hrvatima izvan RH i *Pogled preko granice*) na HTV 4 od 20 sati i 30 minuta, a *Globalna Hrvatska* reprizira se na HTV 4 subotom u 17 sati i 10 minuta. Na satelitskom HRT Int. sve spomenute emisije prikazuju se u skladu s vremenskim zonama, a mogu se pogledati i na multimedijskoj platformi HRTi te na internetskom portalu *Glas Hrvatske*.

VINKOVAČKA TELEVIZIJA

Televizijska emisija *Hrvatska rič iz Vojvodine* u trajanju od 45 minuta, emitira se petkom od 21 sat i 45 minuta. Emisiju realizira redakcija NIU *Hrvatska riječ*.

Zemlje Amazonije

Sve ono što želimo napisati

Jedno od čudnih pitanja koje mi ljudi postavljaju o pisanju, posebno o ovoj kolumni, jest kako uvijek uspijevam pronaći inspiraciju za pisanje. I ako mene pitate, to je jedini problem oko kojeg se ne brinem jer ovaj naš planet je neiscrpan izvor inspiracije i ponude, a zapravo je najveći problem gdje naći vremena da napišemo sve što želimo.

Serijski *Amazonija* je uveliko u tijeku, a sljedeća je na redu Gvajana. Kako sam naziv zvuči zanimljivo, priču započinjem zanimljivom pričom koja objašnjava fascinantni fenomen zvan »istraživački potresi«. To su periodične erupcije plina iz tla koje proizvode zvukove slične onima koje stvaraju ljudski koraci. Ovaj misteriozni fenomen privlači pozornost znanstvenika i istraživača diljem svijeta.

Gvajana je biser Južne Amerike, odiše jedinstvenim šarmom koji proizlazi iz spoja razolikih kultura, iznimne prirodne ljepote i neobičnih fenomena. Ova zemlja smještena na sjeveroistoku Južne Amerike, između brazilske visoravni, rijeke Amazon i Atlantskog oceana, fascinantna je spoj različitih utjecaja i tradicija.

Stanovništvo Gvajane šaroliko je i živopisna zajednica koja uključuje različite etničke skupine kao što su Indijanci, Afro-Gvajanci, Indijci, Kinezi, Europljani i drugi. Ova raznolikost kulturnih identiteta čini Gvajanu iznimno bogatom i inspirativnom destinacijom. Posjetitelji će biti očarani gostoprimstvom i toplinom ovih ljudi, kao i njihovom bogatom tradicijom, glazbom i kulinarskim specijalitetima.

Gvajana je također poznata po svojim izvanrednim prirodnim ljepotama. Guste prašume, impresivni vodopadi, mistične planine i netaknute obale čine ovu zemlju rajem za ljubitelje prirode. Jedna od najpoznatijih atrakcija su slapovi Kaieteur, jedan od najviših slobod-

nopadajućih slapova na svijetu, koji izviru iz tropske šume i stvaraju spektakularan prizor.

U Gvajani postoje mnoga fascinantna mjesta koja vrijedi posjetiti, a svako ima svoju jedinstvenu ljepotu i zanimljive priče. Krenut ćemo od glavnog grada Gvajane Georgetowna, koji nudi bogatu povijest, arhitekturu i kulturu. Posjetitelji mogu istražiti šarene kolonijalne zgrade, tržnice, muzeje i lokalne restorane koji nude autentičnu kulinarsku scenu.

Nadalje, postoji dio paklene planine Mount Roraima, mit-ski vrh s ravnim vrhom koji dijeli tri zemlje: Gvajanu, Brazil i Venezuelu. Pješčenje do vrha planine Roraima pruža nezaboravno iskustvo sa spektakularnim pogledom na okolne krajolike.

Naravno, vodopad također nudi takvu ljepotu. Kaieteur je jedan od najimpresivnijih vodopada na svijetu, sa svojim spektakularnim slobodnim padom od preko 200 metara. Ovaj se vodopad smatra jednom od glavnih turističkih atrakcija Gvajane zbog svoje impresivne visine i prirodne ljepote.

Ono što se ističe u opisima južnoameričkih doživljaja svakako je njezin raznoliki životinjski svijet, a kada je u pitanju Shell Beach, onda je životinjski svijet još privlačniji jer živi u vodi. Ova impresivna obala, prekrivena bijelim oklopima, stanište je rijetkih morskih kornjača, uključujući i ugroženu kožnatu kornjaču. Plaža Shell posjetiteljima nudi mogućnost uživanja u netaknutoj prirodi i promatranja fascinantnih morskih životinja.

Sa svojom raznolikošću, prirodnim ljepotama i neobičnostima Gvajana je destinacija koja će zauvijek ostati urezana u sjećanje svih koji je posjete. Sa svojom jedinstvenom kombinacijom kulturne baštine i prirodnog bogatstva, Gvajana je južnoamerički dragulj koji čeka da bude otkriven.

Gorana Koporan

Tercet (šampionskih) trenera

Njihova uloga bit će presudna

Prvenstvo 1. HNL polagano se približava, kao nikada do sada, najneizvjesnijoj završnici u kojoj tri najbolje hrvatske momčadi potpuno ravnopravno konkuriraju u borbi za osvajanje šampionskog naslova. Nakon 26 odigranih kola vodeća je *Rijeka* s bodom prednosti nad *Hajdukom* i pet više od trećeplasiranog *Dinama* (susret manje), ali preostalih 10 utakmica odlučit će ovu izvanrednu ligašku utrku. Momčad koja će prva proći kroz pobjednički cilj u mnogome će to moći zahvaliti svome treneru.

Željko Sopić (*Rijeka*)

Rođeni Zagrepčanin (26. srpnja 1974.), kao profesionalni nogometaš igrao je za *Zagreb*, *Borussiu* Mönchengladbach, *LR Achlen*, *Slaven* i *Lokomotivu*. Trenersku karijeru započeo je u *NK Rudeš*, a nakon rada u mlađim selekcijama *Dinama* bio je trener u *Al Ainu* (UAE) i *Sabahu* (AZR). U Hrvatsku se vratio 2022. godine kada je preuzeo *Goricu* iz koje je 2023. prešao u *Rijeku*. Do danas je Riječane vodio na 22 susreta i ostvario učinak od 14 pobjeda, 5 remija i 4 poraza, ali je proljetna serija od 6 uzastopnih pobjeda doprinijela usponu njegove momčadi na vrh prvoligaške tablice.

Mislav Karoglan (*Hajduk*)

Tijekom aktivne igračke karijere ovaj Imoćanin (14. travnja 1982.) igrao je ponajviše za klubove iz rodne Bosne i Hercegovine (*Posušje*, *Zrinjski*, *Široki Brijeg*), ali i za *Kamen Ingrad* i *Rijeku* u 1. HNL. Tijekom relativno kratkog trenerskog staža vodio je *Zadar*, privremeno *Hajduk*, *Istru*, a sada je ponovno na klupi *majstora s mora*. Povratkom na klupu *bilih* prvu momčad je vodio na 15 susreta i zabilježio 10 pobjeda, 4 remija i 1 poraz. Osvojio je 34 boda što čini prosjek od 2,27 boda po susretu i po tom je najuspješniji trener *Hajduka* otkad se igra Liga 10 (2013.)

Sergej Jakirović (*Dinamo*)

Rođen u Mostaru (23. prosinca 1976.), ali odrastao u Metkoviću gdje je i započeo nogometnu karijeru. Igrao za mnogo hrvatskih klubova (*Split*, *Istra*, *Kamen Ingrad*, *Pulu*, *Zagreb* i *Rijeku*), ali je profesionalni nogometni kruh zarađivao i u Austriji, Sloveniji, Bugarskoj i Slovačkoj. Ozbiljniji trenerski rad započinje u *Gorici*, potom nastavlja u *Mariboru* (SLO), ali prvi značajniji uspjeh ostvaruje u *Zrinjskom* (BiH). Prelazi u momčad *Rijeke* (2022.) iz koje iznenadno, nakon otkaza **Biščanu**, pre-

foto HINA/ Admir BULJUBAŠIĆ

lazi u *Dinamo*. Na klupi *modrih* u posljednjih 18 susreta ima učinak od 13 pobjeda (uključujući i one protiv *Betisa* i *PAOK-a*), 4 remija i 1 poraz.

Tko će biti prvak?

Pitanje je to koje bi svi nogometni fanovi diljem Hrvatske željeli znati i prije nego se završi prvenstvena utrka od 36 kola. Prema viđenom u proljetnom nastavku prvenstva ljepotom i učinkovitosti dominira *Rijeka*, ali poraz od *Dinama* ponovno je uspostavio potpunu bodovnu ravnotežu. Jesenski prvak *Hajduk* je očajno startao ove 2024. godine, ali sada je, čini se, nakon nekoliko uzastopnih pobjeda ponovno realni favorit za naslov. Branitelj naslova *Dinamo* paralelno, vrlo uspješno gura i na euro sceni, a nakon senzacionalnog prolaza *Betisa* uslijedila je i nova velika pobjeda protiv *PAOK-a* u prvom susretu osmine finala Konferencijske lige. Tko će se, na koncu radovati, saznat ćemo u naredna dva mjeseca.

D. P.

KOŠARKA

Spartak igra posljednji »balon« ABA 2

Subotičane tijekom sljedećeg tjedna očekuju posljednja tri susreta u ligaškom dijelu druge jakosne Regionalne košarkaške lige – ABA 2. Posljednji »balon« igrat će se u Šibeniku, a prvo (utorak, 19. ožujka) slijedi duel momčadi *Široki* protiv jednog od pretendenta na prvo mjesto. Dva dana kasnije (četvrtak, 21. ožujka) *Spartak* će igrati protiv *Cedevite juniora*, a posljednji susret s *Pelisterom* je zakazan za subotu, 23. ožujka. Nakon završetka ligaškog dijela najboljih osam momčadi igrat će u četvrtfinalu po sustavu: 1 – 8 (prvi protiv osmog), 2 – 7, 3 – 6, 4 – 5).

Republika Srbija
Autonomna Pokrajina Vojvodina
Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice
Bulevar Mihajla Pupina 16, 21000 Novi Sad
T: +381 21 487 4867
ounz@vojvodina.gov.rs
KLASA: 000140083 2024 09427 001 001 000 001
DATUM: 28. 2. 2024. godine

Na temelju članka 24. stavka 2. Pokrajinske skupštinske odluke o pokrajinskoj upravi (*Sl. list AP Vojvodine*, broj: 37/2014, 54/2014 – dr. odluka, 37/16, 29/17, 24/19, 66/20 i 38/21), a u vezi s člankom 5. Pokrajinske skupštinske odluke o dodjeli proračunskih sredstava za financiranje i sufinanciranje programskih aktivnosti i projekata u području osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja i učeničkog standarda u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini (*Službeni list APV*, broj: 14/15 i 10/17), pokrajinski tajnik za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice, donosi:

O D L U K U

O DJELOMIČNOM PONIŠTENJU NATJEČAJA za financiranje i sufinanciranje programa i projekata u području obrazovanja u AP Vojvodini u 2024. godini, klasa: 000140083 2024 09427 001 001 000 001, objavljen u *Službenom listu APV*, broj: 7/24.

U Natječaju za financiranje i sufinanciranje programa i projekata u području obrazovanja u AP Vojvodini u 2024. godini, klasa: 000140083 2024 09427 001 001 000 001, koji je objavljen 31. 1. 2024. godine (u daljnjem tekstu:

Natječaj), djelomično se poništava Natječaj pod točkom »Đ« – Natječaj za financiranje i sufinanciranje osnovnih i srednjih škola u AP Vojvodini koje realiziraju dvojezičnu nastavu u 2024. godini.

O b r a z l o ž e n j e

Dana 31. 1. 2024. godine, pod klasom: 000140083 2024 09427 001 001 000 001, Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice, raspisalo je Natječaj za financiranje i sufinanciranje programa i projekata u području obrazovanja u AP Vojvodini u 2024. godini.

Sastavni dio navedenog Natječaja, pod točkom »Đ«, jest i Natječaj za financiranje i sufinanciranje osnovnih i srednjih škola u AP Vojvodini koje realiziraju dvojezičnu nastavu u 2024. godini.

Uvidom u broj prijava na Natječaj za financiranje i sufinanciranje osnovnih i srednjih škola u AP Vojvodini koje realiziraju dvojezičnu nastavu u 2024. godini utvrđeno je da se, zbog slabog odaziva ustanova koje realiziraju ovu vrstu nastave, cilj i svrha navedenog Natječaja ne mogu realizirati.

Imajući to u vidu, prije svega svrhu i namjenu raspodjele proračunskih sredstava namijenjenih ustanovama u kojima se realizira dvojezična nastava, pokrajinski tajnik za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice, donio je odluku kao u izreci.

Natječaj će ponovno biti raspisan odlukom pokrajinskog tajnika za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice, o čemu će zainteresirane ustanove biti pravodobno obaviještene.

Pokrajinski tajnik, Zsolt Szakállas

POGLED S TRIBINA

Velimir Zajec

Mjesecima se nagađalo hoće li **Velimir Zajec** (12. veljače 1956.), nekadašnji legendarni kapetan *Dinamo*, uspjeti u utrci za mjesto predsjednika svoga voljenoga

foto HINA/ Admir BULJUBAŠIĆ

kluba. U nedjelju, 10. ožujka, dileme više nije bilo, **Zeko** je uvjerljivo slavio ispred **Barišića** i njegovih pristalica (31-19, uz 2 uzdržana) i dva dana kasnije, s velikom radošću, proslavio svoj 68. rođendan. Zanimljivo je istaknuti kako je cijelu domaću nogometnu karijeru proveo u svom matičnom klubu *Dinamu* (1974. – 1984.), a inozemnu u grčkom velikanu *Panathinaikosu* (1984. – 1988.). Za reprezentaciju nekadašnje zajedničke države igrao je 37 puta, a u dva navrata bio je izabran za najboljeg nogometaša Jugoslavije (1979., 1984.) Kraće vrijeme se bavio i trenerskim poslom (*Dinamo* i *Portsmouth*). Hoće li njegova predsjednička uloga u voljenom klubu biti u duhu glasovitog stiha koji mu je posvetio legendarni radijski voditelj **Ivo Tomić**: »Zajec Zeko, Dinamov med i mlijeko«? Vrijeme pred nama će ubrzo dati odgovor, jer je prvo na redu uzvrat protiv PAOK-a u osmini finala Konferencijske lige, a potom i rasplet završnice prvenstva 1. HNL. Navijači su trenutačno jako zadovoljni raspletom okončanih predsjedničkih izbora u *Dinamu*, a hoće li biti istog raspoloženja ostaje nam vidjeti. U svakom slučaju, bilo kako bilo, u *Dinamu* započinje nova era...

D. P.

Didine pripovitke (iz knjiga Balinta Vujkova)

Čoban i car

Tako bio jedan čoban koji nije imo drugog blaga osim pameti, al ta nije bila mala. Nije to bilo jedared da su mu kazali:

– E moj, čobane, da prodaješ pamet na mrvice, ti bi sakupio blaga!

– Kako bi ga sakupio kad me svitujete da ga prodajem?! – čoban bi taki divan uvik samo otamio.

I tako je on živio čobanujući, sad kod jednog gazde sad kod drugog i možda bi digod u atovima i umro da jedared nije tudan naišo i car. Nije to bio makar kaki kralj, već pravi car pošto da razgleda kako svit živi. Kad je čuo za čobana, a on naumio da vidi i njega. I jednog dana evo u atove cara s društvom. Car stigo iznenada baš kad je čoban ranio svog kera.

– E, moj pulinko, kaki si pametan, život ti je tako lud – čoban veli keru baš kad mu se car stvorio iza leđa.

Car oma zapita čobana zašto tako kaže keru, a onaj dragovoljno odgovori:

– Ajde, kaži ti meni, care, kako da mu život nije lud kad siroma jednom iz usta otima meso, a drugom ga meće u usta, dok sam ide trunje.

Čoban je to lipo kazo, al car ništa ne razumi. Ko ne razumi, taj će i pitat, pa tako i car. A čoban njemu opet dragovoljno kaže.

– Care moj, šta su ovce neg meso? A ko i otima iz usta kurjakovima i drugom zvirenju neg moji virni pulini? A kome meće te zalogaje mesa u usta neg gazdi, a čime se on siromak rani neg trunjom?

Pogledo car trušnicu što je pulin drobio i lud bio pa ne vidio da čoban govori istinu. Šta su mekinje od koje se pravi trbušnica neg trunje što se izvije iz meljaja?

Car vidi da se nije privario što je došlo do čobana, jel se tu pamet oma pokazala. I kaže on njemu ovako:

– Dakle, ti si taj čoban kojeg drže za mudraca.

Tako on veli čobanu, a onaj njemu odgovara.

– Ne, care, mene gazda drži za čobana.

Car vidi da onaj ne muti vodu već ozbiljno govori, pa i on čobanu veli ko čovik:

– Gazda tamo, gazda vamo, al je glavno da sam ja slušo od svita kaki si mudrac.

– A ja velim: svit tamo, svit vamo, kad me baš on ne sluša.

Caru se dopo divan straboga! Sio on nuz čobana na travu ko da nikad drugo nije radio.

– Pobratime, evo ruke. Ako si baš zapravo taki mudrac kako se pripovida, uzeću te za moju desnu ruku i daću ti blaga sveg svita.

– Alaj, care, šta će mi većeg blaga neg da tvoja liva ruka radi ono što i desna, ako bi ja posto ta desna ruka.

Caru se sve više dopada čoban i skoro ga zagrlio. Zauko se i obećava i kule i gradove ako se osvidoči da je čoban baš zapravo mudar kako se pripovida.

– Ne da neću bit liva ruka s desnom, već ti kažem da ću te učinit čovikom ko što sam ja. – car kaže na kraju.

A čoban odmanio rukom:

– Care, a šta bi mi to tribalo kad ja ovaki kaki sam vidim ono što ti nisi vidio nikad, a možda nećeš ni vidit dogod si živ.

Ako se caru dotle zdravo dopado i čoban i divan, borme se sad nezgodno iznenadio. Mudar čoban ovamo, mudar čoban

onamo, al da se jednom caru kaže da on nikad nije vidio nit će vidit što jedan čoban vidi, to nije šala.

– Ja car, a ti čoban i da je to tako moguće?! – car će, al oštro. – Slušaj ti šta ja kažem: ako je to istina, drugo te neću pitat već ću kazat prid cilim svitom da si ne samo mudar već mudriji i od mene. Al teško tebi ako si se šalio sa mnom. Ded, brže kaži šta je to što ja nisam vidio nit ću vidit?

Car se priti, al se čoban ne plaši, već kaže:

– Care, jesi li vidio, i dok budeš car, očeš li vidit čovika koji bi tebi mogo šta zapovidit?

– Al nikad! – caru se otela rič.

– A ja čoban vidim takog čovika iza svakog drveta.

Kad je car čuo kako ga je čoban nadmudrio, skočio na noge i sa sebe skida a na čobana meće carsku kabanicu. I tu nije bilo dugačkog divana već car čobana pod ruku i vodi ga u karuce.

– Ajde, pobratime, da od danas desna ruka ne bude brez live, a liva brez desne. Tako se više nećeš moć falit da vidiš više neg ja.

Pričao Marko Vojnić Purčar Pulak

Umotvorine

* Slušaj tišinu, ima toliko za reći.

* To što tražiš, traži tebe.

* Umjesto borbe sa svijetom, uništi svoj ego.

Vicevi, šale...

– Kad ti je ispit?

– U 4...

– Nemoj se vraćati kući s ocjenom manjom od 8. Što si dobio?

– Paosam...

Malo popunjena djevojka (na dijeti) jede tortu i kaže prijateljici:

– Ovu tortu mi je doktor prepisao.

– Koji doktor?

– Dr. Oetker!

Mudrolije

* Špilja u koju se plašiš ući možda krije svjetlost za kojom tragaš.

* Prosječan učitelj govori. Dobar učitelj objašnjava. Sjajan učitelj pokazuje. Vrhunski učitelj nadahnjuje.

* Kapljica ne probuši kamen silom već učestalim kapanjem.

Rič po rič

Piše: Željko Šeremešić

Živit zdravo

Ko da j' bio juče Božić ka' j' bio unuk Marin. Evo jutroske on Kosvanio. Potli mi rekli da su mi tili iznenadit. Vidim ja da su se od jutros svi ništa ušpandrcali, ko na iglama da su, al Marina se nisam sitio. Nikad mi ne b' spalo na pamet da će on doć toliko prija Uskrsa. Ka' j' otvorio, vrata mene ko da j' drugi put svanilo. Izgrlimo se, izljubimo. Pitam ga očemo našeg vina oma jel potli užine. Eh, to naše vino ta sam dvaput prskano, na vr mi jezika kako se zove ne mogu se sitit, zaboravio. Što b' rekli, bolje ćutit neg trisnit. Na to će Marin: »E, dida, pa jel korizma? Jel posti-mo?«. Češem se iza glave. Ope' ništa ne kažem. Obradujem se misleć da ćemo sade kako j' Marin došo cigurno štagod redovno jist. Kako j' počela korizma sve siromaško na astalu, najidem se ko patka piska, sam da imam likove na šta popit. Krču criva po cili dan. Al kako na onom televizoru kažu: »ako postiš, to j' zdrav život« pa se nemaš zašto ni bunit a kamo l brinit. Fala Bogu ćujem kuvaće se riba, i to divlja. I domaće tisto će se zamisit. Gazdarica kaže da riba jeste meso, al može proć. I kolači što se pripravlju posni, nisu po moje volje. Skuvali ribu ja i Marin. E, ka' smo se pomoljili prija jila kuvarica će: »Ovo vam je kako se kaže zdrava rana. I još kako dragi Bog zapovida. I ko se najio taj se najio. Ako ništa u poste ćemo se zdravo ranit makar je i naš Marin došo«. Čutim jel moja je odavno u 've kuće poslidnja. E, ka' smo jili, Marin počo vadit iz kufera darove. Pa će mal-mal: »Ovo j' zdrava rana, ovo j' zdrava rana. Tamo di vidite zelenu jabuku jel štagod nacrtno a da j' zeleno, to j' sve zdrava rana. Štagod da j' to prskanja i kako se danas moderno kaže kemije ni vidlo. I ovo što j' meso to j' od životinja što su se zdravo ranile«. Nagledali se mi zdrave rane kad će on: »Ajmo mi, dida, mal se provozat limuzinom do atara, lip je dan, da obidemo naše njive«. Skočim ko oparit, ko strilja izletim. Kabat u letu pokupim. Došli u atar, a u ataru se bome radi. Gledim ko šta radi, a svi prsku. Šta li prsku mislim se već sade. Ta još je zima. A Marin će ko da zna šta mi u glave: »E, dida, viš od ovog neće bit zdrave rane. Prska se i ono što j' izniklo i ono što još ni izniklo. A ovi što vidiš da idu pišice po njiva i među ništa u zemlju ti truju miševе«. Došli do »Piska«. A tamo tek gužva. Ta prska se voće i ono što j' procvalo i ono što još ni procvalo. I loza. Bome uplašit se od tolikog prskanja. Objašnjava mi Marin da će sutra i on naše it prskat jer brez prskanja danaske nema da rodi pa ni da se zaradi. Nabraja kako se jedna njiva od oranja dok ne dođe posijano prska i po četir-pet put. Objašnjava da se danaske vinograd i više put prska, a voće, posebno jabuka, i do dvajst put, ne smiju ni kazat. »Teško j' danas živit zdravo, dida. Ono što kažu da j' odviše zdravo za jist i pit, to j' bome skupo i za napraviti a i za kupit. Ne znaš šta j' gorje«, Marin će. A ja a ću: »E, moj Marne, ne znam bome šta j' teže danaske, umrit praznog stomaka jel živit zdravo. Siromaku cigurno ni teško izbirnit. Za živit zdravo tribaš učit kako se to radi pa još triba imat buđelar. Što j' najgorje ubedili mloge a bome i nadesili da se ništa ne isplatit, ni svinče ni kokoš ranit, baštu imat. A mene da j' dočekat da mi se dovatit naše uskršnje šunke, jaja i rena, potli vina pit pa šta mi dragi Bog da«.

U NEKOLIKO SLIKA

Uskrsne dekoracije

Žuti gra

Recept koji objavljujemo u ovoj godini broju *Hrvatske riječi* star je stotinjak godina i pripremao se u obitelji **Marte i Đule Vučković** iz Šikare, prigradskog dijela Sombora, u kome su nekada većinom živjeli bunjevački Hrvati.

Marta i Đula imali su pet kćeri koje su rođene između 1927. i 1944. godine i koje su udajom na Josićki put, Sivački put i Bezdanski put ovaj recept ponijele u svoje nove obitelji **Švec, Petreš, Raič i Pekano-
vić**.

Ovakav način pripreme žutog grava sačuvala je njihova jedina unuka, koja majku i didu nije ni upamtila. Rođena je poslije njihove smrti, ali je od svoje mame i tetaka slušala priče o majki i didi, zemljoradnicima koji su zemlju imali u Kočevima. Na kočevskim njivama sijao se i *gra*, onako kako se to nekada radilo: *u kuruze*. *Gra* se sijao uz iznikli kukuruz pod motiku i kako

je rastao kukuruz tako je rastao i *gra* i penjao se i obmotavao oko stabljike kukuruza. Prije berbe kukuruza suhe mahune brale su se ili se *gra* čupao i kući nosile cijele stabljike s mahunama, gdje se onda na dvorištu mlatio vilama. Omlačeno zrnevlje se kupilo i prosijavalo na velikim sitima.

U obitelji Vuković *gra* se nije kuhao vodom iz bunara koji je bio u dvorištu kuće već arterškog bunara koji je bio nedaleko od Šikare, na Bezdanskom putu. Kažu da je voda bila mekša i *gra* se brže skuhaio.

Sastojci:

oko 300 grama žutog *grava*
dvije veće glavice crnog luka
tri mrkve
jedan korijen peršina
malo pastrnaka
jušna žlica soli (ovisno od okusa može i više, a u novije vrijeme sol može zamijeniti i *vegeta*)
jušna žlica sitne paprike

1 decilitar kuhane rajčice
3 litre vode
mala žlica octa
1 jaje

Priprema:

Večer prije u vodu potopiti *gra* i ostaviti do sutra. Prije kuhanja odliti vodu u kojoj je *gra* prenoćio, još jednom ga isprati vodom i usuti u lonac za kuhanje. Dodati na sitno izrezan luk i na krupno narezanu mrkvu, peršin i paštrnak. Naliti vodu i staviti da se kuha. Nakon sat vremena dodati sitnu papriku i kuhanu rajčicu i kuhati nekoliko sati dok se *gra* ne skuha. Danas je to mnogo kraće, jer se u trgovinama sada kupuju vrste graha koje se mnogo brže kuhaju nego nekadašnje stare sorte.

Pri kraju umutiti jaje, dodati ocat i time zakiseliti, tako što se u kipući *gra*, koji se ne skida sa šporeta lagano nalijeva umućeno jaje i ocat i miješa.

Uz ovaj posni *gra* obično se pekla posna pogača.

KuHaR tradicionalnih jela pripremamo uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Pretplatite se!

Uz popust od 20%

TUZEMSTVO

- ☐ 6 mjeseci = 1300 dinara
☐ 1 godina = 2600 dinara

* INOZEMSTVO

- ☐ 6 mjeseci = 75 eura
☐ 1 godina = 150 eura

Dostavite nam kopiju uplatnice i popunite adresu na koju želite da Vam stiže »Hrvatska riječ« svakog tjedna.

HRVATSKARIJEČ

Ime i prezime: _____
Ulica i broj: _____
Mjesto i zemlja: _____
Telefon i e-mail: _____

Hrvatska riječ u PDF-u

Pretplata na internetsko izdanje tjednika

- * Tuzemstvo: 1000 dinara godišnje
* Inozemstvo: 10 eura godišnje

Nalog otvorite na: www.hrvatskarijec.rs/pretplata

SWIFT: OTPVRS22
VOJVOĐANSKA BANKA
AD MS FIL. SUBOTICA
IBAN: RS35325960160000218862
NIU Hrvatska riječ,
Trg cara Jovana Nenada 15/II, 24000 Subotica.

Ovu narudžbenicu i uplatnicu pošaljite na adresu uredništva:
NIU »Hrvatska riječ«,
Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica
Uplatu izvršiti na broj žiro računa
325950060001449230

*Zbog povećanja troškova dostave novina primorani smo povišiti cijenu pretplate.
Hvala na razumijevanju.

RADIO MARIJA

Kršćanski glas u vašoj kući!

FREKVENCJE:

NOVI SAD 90,0 MHz
SUBOTICA 90,7 MHz
SOMBOR 95,7 MHz
NIŠ 102,7 MHz

www.radiomarija.rs

@Radio.Marija.Srbije

@radiomarijasrbije

KONTAKT:

Ured: 024/600-099
Program: 024/600-011
SMS: 063/598-441

Slušajte nas i na aplikacijama:

Radio Marija Srbije
Radio Maria play

ILI-ILI

Priključenje **BESPLATNO**

- + Birate između:
- 6 meseci po 1 dinar ili
- 12 meseci sa 50% popusta

*Astra
Telekom*

011 44 22 009

SVETI JOSIP

ZAŠTITNIK HRVATSKOGA NARODA

PRAZNIK HRVATA U SRBIJI

19. ožujka 2024.

**proslava BLAGDANA
SVETOG JOSIPA**

STARČEVO – u 11:30 sveta misa u crkvi sv. Mauricija

U 18:00 domjenak u Župnom domu,
prostor Udruge banatskih Hrvata

SONTA – u 10:00 sveta misa u crkvi sv. Lovre

U 18:00 domjenak u Šokačkoj kući

SOMBOR – u 18:00 sveta misa u crkvi sv. Križa

Domjenak nakon mise u pastoralnoj dvorani

VAJSKA – u 18:00 sveta misa u crkvi sv. Jurja

Domjenak nakon mise u pastoralnoj dvorani

NOVI SAD – u 18:00 sveta misa u crkvi Imena Marijinog

U 19:30 domjenak u Zakladi „Spomen-dom ban
Josip Jelačić“ u Petrovaradinu

SUBOTICA – u 17:30 sveta misa u crkvi sv. Roka

Završnica tradicionalne devetnice svetom Josipu

